

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Ústav sociálních a speciálněpedagogických věd

Bakalářská práce

Orgán sociálně-právní ochrany dětí a jeho
práce se sociálně slabými rodinami s dětmi
v Jindřichově Hradci

Vypracovala: Šárka Michalová
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Renata Švestková, Ph.D.

České Budějovice 2016

Abstrakt

Bakalářskou práci s názvem *Orgán sociálně-právní ochrany dětí a jeho práce se sociálně slabými rodinami s dětmi v Jindřichově Hradci* jsem v teoretické části rozdělila na čtyři kapitoly. První kapitola je věnována vymezení pojmu sociálně-právní ochrana dětí a legislativě a dokumentům upravujícím tuto oblast. Ve druhé kapitole se zabývám pojmem rodina, funkcemi rodiny, poruchami rodinného prostředí funkčností a sociálním vyloučením. Sociální práce s rodinou je popsána ve třetí kapitole teoretické části. V poslední čtvrté kapitole se věnuji samotnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

V bakalářské práci jsem využila kvalitativní typ, metodu dotazování. Jako techniku sběru dat jsem si zvolila strukturovaný rozhovor, který jsem prováděla s pracovníky na Městském úřadě v Jindřichově Hradci, odboru sociálních věcí. Cílem výzkumné části bakalářské práce bylo zjistit, jaké služby a aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin, kterým hrozí sociální vyloučení, realizuje orgán sociálně-právní ochrany dětí v Jindřichově Hradci a zároveň navrhnout doplňující aktivity v této oblasti a případnou spolupráci s dalšími subjekty, které v této oblasti v Jindřichově Hradci působí.

Na základě rozhovorů s pracovníky Městského úřadu v Jindřichově Hradci, odboru sociálních věcí, jsem zjistila, že Město Jindřichův Hradec nabízí tři aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin. Jedná se o zařízení sociálně výchovné činnosti, tzv. „Kroužek“, Rekreačně výchovný tábor a Víkendový výchovný pobyt. Tyto aktivity jsou z převážné většiny financovány z rozpočtu Města Jindřichův Hradec. Z realizovaného výzkumu jsem dále zjistila, že v Jindřichově Hradci se nenachází žádná nestátní nezisková organizace, která by se zabývala volnočasovými aktivitami pro děti ze sociálně slabých rodin ve věku 4 – 16 let. Taktéž v Jindřichově Hradci chybí nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, takovéto zařízení se nachází v okrese pouze ve Starém Městě pod Landštejnem.

Bakalářská práce může sloužit jako ucelený přehled o aktivitách nabízených dětem ze sociálně slabých rodin pro rodiče a zákonné zástupce v Jindřichově Hradci, stejně tak její výsledky může využít orgán sociálně-právní ochrany dětí v Jindřichově Hradci.

Klíčová slova: orgán sociálně-právní ochrany dětí, sociálně slabá rodina, volnočasové aktivity pro děti a mládež, sociální vyloučení

Abstract

The Bachelor Thesis named Authority of socio - legal protection of children and its work with socially disadvantaged families with children in Jindrichuv Hradec is divided into four parts in its theoretical part.

The first chapter deals with the definition of socio-legal protection of children, the legislation and documents regulating this area. In the second chapter I deal with the definitions of family, family function, impaired family environment by functionality and social exclusion. The social work with a family itself is described in the third chapter of the theoretical part. In the last, fourth chapter I devote to the authority of social - legal protection of children.

I have used the qualitative type of the questioning method for data collection. For the technique of data collection I decided to lead structured interviews with workers at the Municipal Office in Jindrichuv Hradec, Department of Social Affairs. The aim of the research part of the thesis was to find out what services and activities for children from socially disadvantaged families at risk of social exclusion are carried out by the Authority of socio - legal protection of children in Jindrichuv Hradec. Moreover I have tried to suggest some additional activities in this area and possible cooperation with other subjects which have been working in this field.

Based on interviews with municipality officials in Jindrichuv Hradec, Department of Social Affairs, I found out that the Town of Jindrichuv Hradec offers three types of activities for children from socially disadvantaged families. These are social education activities, called. "Krouzek", a recreational and educational camp and an educational weekend stay. These activities are financed mostly from the municipal budget of the Town of Jindrichuv Hradec. From this research I also found out that there are not any no-governmental no-profit organization dealing with free time activities for children from socially disadvantages families aged 4 – 16 there. Furthermore, In Jindrichuv Hradec the low threshold clubs for children and youth are missing; the only one in this region is in Stare Město pod Landštejnem.

This Bachelor Thesis can serve as a complete overview of the activities offered to children from socially disadvantaged families for parents and guardians in Jindrichuv Hradec. Its results may be also used by the Authority of socio - legal protection of children in Jindrichuv Hradec.

Key words: authority of socio-legal protection of children, socially disadvantaged family, free time activities for children and youth, social exclusion

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2016

.....

(jméno a příjmení)

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Ing. Renatě Švestkové, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a cenné rady při psaní bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat vedoucí odboru sociálních věcí v Jindřichově Hradci, Mgr. Zdeňce Šindelářové, a dalším zaměstnancům odboru za jejich čas a ochotu při realizaci výzkumu. Děkuji za podporu i mé rodině.

Obsah

Úvod.....	10
1 Současný stav.....	12
1.1 Sociálně-právní ochrana.....	12
1.1.1 Mezinárodní dokumenty	12
1.1.2 Dokumenty České republiky	14
1.1.3 Sociálně-právní ochrana dětí v České republice.....	16
1.1.4 Zařízení sociálně-právní ochrany.....	19
1.1.5 Spolupráce OSPODu s dalšími institucemi	19
1.2 Rodina	21
1.2.1 Rodina.....	21
1.2.2 Pojetí rodiny.....	22
1.2.3 Funkce rodiny	23
1.2.4 Poruchy rodiny.....	24
1.2.4.1 Členění rodinných poruch	24
1.2.5 Funkčnost rodiny	25
1.2.6 Sociální vyloučení.....	27
1.2.7 Práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou.....	30
1.3 Sociální práce s rodinou	32
1.3.1 Právo dítěte požádat si o pomoc	33
1.3.2 Práce s ohroženou rodinou.....	33
1.4 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	35
1.4.1 Preventivní a poradenská činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí... 35	
1.4.2 Sociální šetření v rodině	38
1.4.3 Vyhodnocování situace dítěte a rodiny.....	38
1.4.4 Individuální plán ochrany dítěte	40
1.4.5 Případová konference	44
1.4.5.1 Složení případové konference	45
1.4.6 Sanace rodiny.....	46

1.4.6.1	Sociální práce s rodinou realizovaná pracovníky sociálně-právní ochrany dětí – odlišnosti od sanace rodiny	47
2	Cíl práce, výzkumné otázky.....	48
2.1	Cíl práce	48
2.2	Výzkumné otázky.....	48
3	Metodika	49
3.1	Použité metody a techniky výzkumu	49
3.2	Charakteristika výzkumného souboru.....	49
3.3	Zpracování dat.....	50
3.4	Časový harmonogram	50
4	Výsledky výzkumu	52
4.1	Nabídka aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin	52
4.2	Cílová skupina aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin.....	53
4.3	Financování aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin	53
4.4	Spolupráce OSPOD s dalšími subjekty ve vztahu k aktivitám pro děti ze sociálně slabých rodin.....	54
4.5	Význam aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin	54
4.6	Rekreačně výchovný tábor	55
4.7	Zařízení sociálně výchovné činnosti	56
4.8	Návrh dalších aktivit a spolupráce	57
5	Diskuze	59
6	Závěr	62
7	Seznam použitých zdrojů.....	63
8	Přílohy.....	68

Seznam použitých zkratek

ap.	a podobně
č.	číslo
ČR	Česká republika
IPOD	individuální plán ochrany dětí
JH	Jindřichův Hradec
Kč	koruna česká
LZPS	Listina základní práv a svobod
MPSV	Ministerstvo práce a sociální věcí
např.	například
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
NNO	nestátní nezisková organizace
NZDM	nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
odst.	odstavec
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
ORP	obec s rozšířenou působností
s.	strana
Sb.	Sbírka
SPOD	sociálně-právní ochrana dětí
tj.	to je
YMCA	Křesťanské sdružení mladých lidí (Young Men's Christian Association)
ZDVOP	zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
ZOO	zoologická zahrada

ÚVOD

Téma bakalářské práce – volnočasové aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin – jsem si vybrala, protože mě tato problematika oslovila během povinné školní praxe na Městském úřadě v Jindřichově Hradci, na odboru sociálních věcí.

Jak moc důležitá je práce s dětmi ze sociálně slabých rodin jsem si uvědomila až po první zkušenosti z letního rekreačně výchovného tábora. Sociálně slabým rodinám, a především dětem z těchto rodin, hrozí víc než komukoliv jinému sociální vyloučení. Práce orgánu sociálně-právní ochrany v tomto směru je důležitá. Snaha o začlenění dětí do běžné společnosti je nezbytná pro jejich další vývoj a postavení mezi vrstevníky.

Bakalářskou práci s názvem „Orgán sociálně-právní ochrany dětí a jeho práce se sociálně slabými rodinami s dětmi v Jindřichově Hradci“ jsem rozdělila na teoretickou a empirickou část.

Teoretická část je dělena na čtyři kapitoly. V první kapitole se věnuji právním předpisům, které jsou důležité v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Ve druhé polovině definuji sociálně-právní ochranu, vymezuji subjekty, které ji poskytují a děti na které se tato ochrana vztahuje. Na závěr kapitoly uvádím rozsah poskytované ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany.

Druhá kapitola zachycuje problematiku rodiny, definuje rodinu, její funkce a poruchy rodiny. Na závěr kapitoly uvádím práci s ohroženou rodinou.

Ve třetí kapitole definuji sociální vyloučení, spolu se sociálně vyloučenými lidmi a vyloučenou lokalitou.

Navazuje kapitola čtvrtá s názvem Orgán sociálně-právní ochrany dětí. V této kapitole jsem vymezila činnost orgánu na úrovni obce, samostatné obce i obce s rozšířenou působností. Všechny tři úrovně zaujímá postavení Městského úřadu v Jindřichově Hradci. Zaměřuji se na konkrétní metody a nástroje pro práci s rodinami vedené u orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Uvádím subjekty, se kterými orgán sociálně-právní ochrany spolupracuje. Na závěr krátce zachycuji sanaci rodiny. Zejména rozdíl mezi sociální prací s rodinou realizovanou pracovníky sociálně-právní ochrany a sanací rodiny.

V praktické části bakalářské práce jsem si stanovila dva cíle. Prvním bylo Zjistit, jaké služby a aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin, kterým hrozí sociální vyloučení, realizuje OSPOD v Jindřichově Hradci a následně Navrhnout možné aktivity v této oblasti a případnou spolupráci s dalšími subjekty, které v této oblasti v Jindřichově Hradci působí. Výzkumné otázky zní: V čem spočívá význam služeb a aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin, které realizují pracovníci OSPOD? Jaké možnosti má OSPOD v Jindřichově Hradci v rámci spolupráce s dalšími subjekty?

Výsledky empirické části jsem zjistila metodou dotazování, formou strukturovaného rozhovoru. Kapitola Výsledky výzkumu může posloužit jako ucelený přehled o nabízených aktivitách Městem Jindřichův Hradec pro rodiče či zákonné zástupce dětí ze sociálně slabých rodin v Jindřichově Hradci.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Sociálně-právní ochrana

Moderní sociálně-právní ochrana dětí se může charakterizovat jako centrálně garantovaná, ale zároveň lokálně provozovaná. Ochrana dětí je garantovaná státem prostřednictvím státní správy, ale přímo realizovaná konkrétními sociálními pracovníky na místní úrovni (Pemová, Ptáček, 2014, s. 27).

Sociálně-právní ochrana dětí, jak již bylo zmíněno, je zakotvena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Podle § 2 tohoto zákona se dítětem rozumí nezletilá osoba. Podle Úmluvy o právech dítěte je dítětem každá lidská bytost mladší osmnácti let (Votavová, 2008, s. 5).

Předním hlediskem poskytování sociálně-právní ochrany dětí je nejlepší zájem, prospěch a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem bez rozdílu, bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013).

Sociálně-právní ochranou dětí se podle výše uvedeného zákona v § 1 rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. Tentýž paragraf, odstavec druhý říká, že nedotčeny zůstávají zvláštní právní předpisy, které upravují též ochranu práv a oprávněných zájmů ochrany (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

1.1.1 Mezinárodní dokumenty

Základním lidskoprávním dokumentem je **Všeobecná deklarace lidských práv** vydaná v roce 1948. Tento dokument definuje pět skupin lidských práv – práva

občanská, politická, hospodářská, sociální a právo na vzdělání a kulturní prostor (Pemová, Ptáček, 2012, s. 11). Prohlašuje rovnost a svobodu všech lidí bez jakéhokoliv ohledu (Matoušek, 2008, s. 246).

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod byla sjednána v roce 1950 a odkazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv OSN. K tomuto dokumentu byly vydány protokoly, které rozšiřují chráněná práva a svobody. V protokolu č. 6 se ruší trest smrti s výjimkou válečné situace (Matoušek, 2008, s. 58-59).

Deklarace práv dítěte (dále jen „Deklarace“), někdy nazývána Charta práv dítěte, je dalším významným mezinárodním dokumentem, který se zabývá ochranou práv dětí (Motejl, 2007, s. 17). Tento dokument byl vydaný v roce 1959. Zakotvuje právo dítěte na zvláštní ochranu, aby se mohlo rozvíjet fyzicky, duševně i morálně, duchovně a sociálně zdravým způsobem, v podmínkách svobody a důstojnosti (Matoušek, 2008, s. 40). Práva vyplývající z této Deklarace má každé dítě bez rozdílu. Podle Deklarace má dítě právo na jméno a státní příslušnost již od narození, je oprávněno vyrůstat a rozvíjet se ve zdraví. Zásada 5 myslí na děti fyzicky, psychicky nebo duševně postižené a na jejich zvláštní zacházení, výchovu a péči. Dítě by mělo vyrůstat v péči svých rodičů a má právo na vzdělání, které by mělo být bezplatné a povinné. Dítě je na prvním místě v poskytnutí ochrany a pomoci, nesmí být předmět obchodu v žádné podobě ani přijato do zaměstnání před dosažením přiměřeného minimálního věku. Poslední zásada, Zásada 10, říká, že dítě musí být chráněno před činy, jež by mohly podporovat rasovou, náboženskou nebo jakoukoli jinou formu diskriminace.

Evropská sociální charta vydaná roku 1961 doplňuje Evropskou úmluvu o lidských právech. Zajišťuje ochranu základních sociálních a hospodářských práv občanů (Matoušek, 2008, s. 58).

Úmluva o právech dítěte (dále jen „Úmluva“) byla přijata Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 v New Yorku (Motejl, 2007, s. 17). Úmluvu podepsalo 191 států světa, výjimkou jsou Somálsko a USA. Úmluva chrání všechny děti bez rozdílu a zdůrazňuje nejlepší zájem a blaho dítěte (Votavová, 2008, s. 5). Státy vázané Úmluvou

se zavazují, že „učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činností, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců nebo členů rodiny.“ Státy vázané Úmluvou uznávají, „že každé dítě má přirozené právo na život“ a snaží se „zabezpečit v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.“

Zvolený desetičlenný Výbor pro práva dítěte dohlíží na dodržování práv dítěte. Státy, jež ratifikovaly úmluvu, podávají výboru zprávy o dodržování práv. Výbor zaujímá stanoviska k těmto zprávám a vydává doporučení (Matoušek, 2008, s. 236).

Dokument přijatý Radou Evropy v roce 2000 se nazývá **Charta základních práv**. Vychází ze šesti prioritních hodnot – důstojnost, svoboda, rovnost, solidarita, občanská práva a spravedlnost (Matoušek, 2008, s. 73).

Součástí právního řádu České republiky jsou další mezinárodní dokumenty: Úmluva mezinárodní organizace práce o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce, Evropská úmluva o výkonu práv dětí, Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, Evropská úmluva o osvojení dětí, Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, Úmluva o vymáhání výživného v cizině, Úmluva o uznání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti a další (Motejl, 2007, s. 17).

1.1.2 Dokumenty České republiky

Soukromá dobročinnost jednotlivců předcházela veřejné péči. Sociální pomoc zabezpečovala hlavně rodina, venkovský lid si tuto rodinnou péči zachoval. Naopak ve městech, kam se venkovské obyvatelstvo přesouvalo, se nenavázaly vazby rodin ani sousedů. Roku 1863 byl vydán říšský zákon domovský č. 105 říšského zákoníku, na který navázal zemský zákon chudinský. Tyto předpisy stanovily základ veřejné správy, byly ve prospěch sociálně slabých jedinců a vymezovaly chudinskou péči

(léčení chudých, výživa a výchova dětí chudých, péče o zanedbanou mládež atd.) (Velemínský, 2008, s. 14).

Soukromé osoby se začaly sdružovat po roce 1901 pod názvem „okresní komise pro péči o mládež“, na to navázala Česká zemská komise pro péči o mládež. Tyto činnosti byly doplňovány dobrovolnou sociální péčí (Velemínský, 2008, s. 14).

V roce 1952 byl přijat zákon o sociálně-právní ochraně mládeže, byly zřízeny úřadovny ochrany mládeže, které pracovaly jako pomocné orgány soudů. Významným okamžikem bylo přijetí zákona o rodině č. 94/1963 Sb. Zdůraznil péči o dítě jiným občanem, pokud se o dítě nemohl starat rodič. Zodpovědnost za péči o mládež přešla ze soudů na Ministerstvo školství. V roce 1969 vzniklo Ministerstvo práce a sociálních věcí a převzalo tuto péči od Ministerstva školství (Velemínský, 2008, s. 15).

Rok 1988 byl významný pro oblast sociálního zabezpečení a sociální péče, přijaty byly zákony o sociálním zabezpečení, o kompetenci orgánů v sociálním zabezpečení atd. (Velemínský, 2008, s. 15).

Povinnost státu chránit děti před tělesným, psychickým a sexuálním násilím, chránit jejich zdravý vývoj a právem chráněné zájmy vyplývá pro Českou republiku z řady norem ústavního a mezinárodního charakteru (Špeciánová, 2007, s. 8).

Základním dokumentu našeho právního řádu je Ústava. Článek 10 uvádí: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

6. února 1991 Česká a Slovenská federativní republika podepsala Úmluvu o právech dítěte. Po rozpadu federace se Úmluva zařadila do právního řádu České republiky. Zákon č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, v platném znění, se řadí do kategorie mezinárodních dokumentů a je považován za hlavní dokument v oblasti ochrany práv dítěte. Ustanovení vyplývající z Úmluvy mají přednost před zákonem (Motejl, 2007).

Základní lidská práva jsou obsažena v ústavním **zákoně č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod** (dále jen „LZPS“). Jednotlivé zákony České republiky musí vycházet a zároveň nesmí být v rozporu s LZPS.

Dětem a rodině se věnuje článek 32 – rodičovství a rodina patří pod ochranu zákona, dětem a mladistvým zaručuje zvláštní ochranu (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013).

Stěžejním legislativním předpisem pro účely mé bakalářské práce je zákon **č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí** ve znění pozdějších zákonů. Z tohoto zákona vychází velká část mé bakalářské práce.

Zákon č. 89/ 2012 Sb., Nový občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů (dále jen „NOZ“), se stal účinným 1. ledna 2014. Tento zákon nahradil zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů. NOZ definuje nejen práva rodičů, dětí a rodiny jako takové, ale i práva, která se rodiny bezprostředně týkají, např. právo dědické, práva majetková.

K předpisu o sociálně-právní ochraně dětí se vztahuje **vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí**. Ta obsahuje pokyny pro vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny, obsah individuálního plánu ochrany dítěte, standardy kvality sociálně-právní ochrany a další.

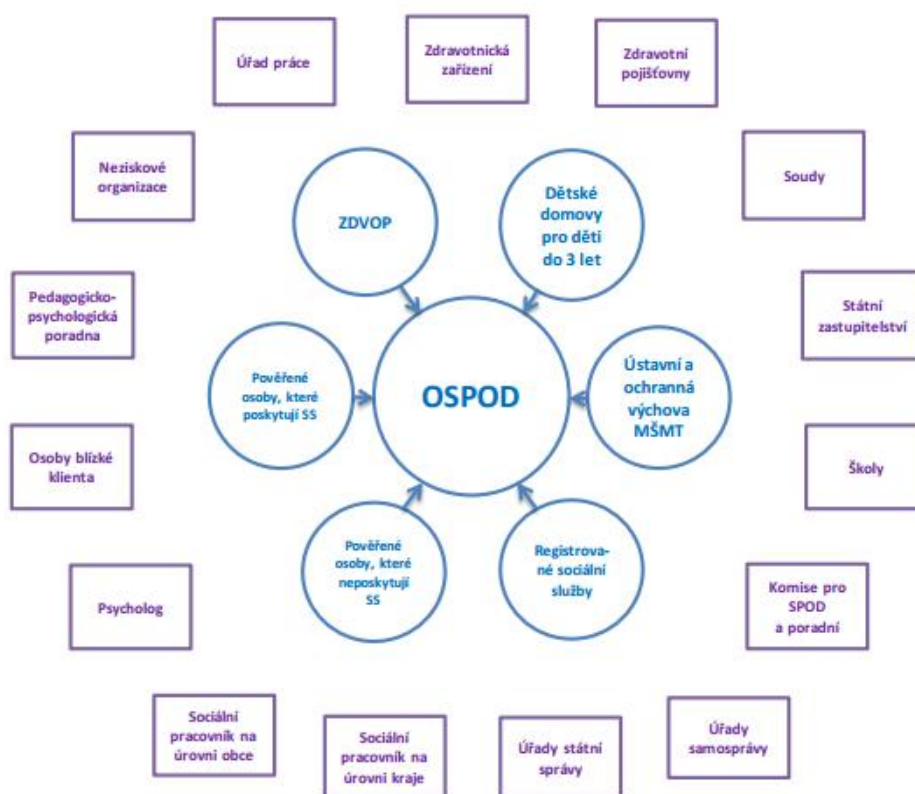
Sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí musí při své činnosti vycházet nejen z vnitrostátních právních předpisů, ale určité povinnosti pro ně vyplývají i z nařízení Evropských společenství (Motejl, 2007, s. 18).

1.1.3 Sociálně-právní ochrana dětí v České republice

Jak už jsem zmínila, rozsah v poskytování sociálně-právní ochrany dětem je různý. Podle Špeciánové (2007, s. 11) rozlišujeme poskytování sociálně-právní ochrany dětí v plném rozsahu a v nejnútnejším rozsahu. V plném rozsahu se poskytuje sociálně-právní ochrana dětem, které jsou trvaleji a pevněji vázány k České republice, nejčastěji jde o děti s českým státním občanstvím. Nutností je odlišit děti, kterým je sociálně-právní ochrana poskytnuta v nejnútnejším rozsahu. Jde o děti, které se ocitly na území České republiky bez jakékoliv péče nebo jsou-li jejich životy nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny.

Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdni úřady,

Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu. Touto problematikou se dále zabývají subjekty, které nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí (viz Schéma č. 1). Jsou to obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny (Špeciánová, 2007, s. 11). Jejich kompetence jsou vymezeny v zákoně č. 359/1999 Sb. (Současný systém sociálně-právní ochrany dětí v České republice, 2013). Nejvíce povinností v ochraně dětí a pomoci rodičům mají obecní úřady obcí s rozšířenou působností (Legislativa a systém sociálně-právní ochrany, MPSV, 2014).

Zdroj: Analýza sítě služeb pro práci s rodinami s dětmi, MPSV, 2014

Mnoho subjektů má povinnost hájit zájmy dítěte, těmito ochránci jsou všichni, kteří se s ohroženým dítětem setkají. Jsou to:

- 1) Ministerstva.
  - Ministerstvo práce a sociálních věcí,
  - Ministerstvo spravedlnosti,
  - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy,
  - Ministerstvo zdravotnictví,
  - Ministerstvo vnitra.
- 2) Soudy.
- 3) Orgány sociálně-právní ochrany (Analýza sítě služeb pro práci s rodinami s dětmi, MPSV, 2014).

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) je ústředním orgánem státní správy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Vykonává legislativní, metodickou a kontrolní činnost. Přezkoumává pravomocné rozhodnutí krajských úřadů v odvolacím a přezkumném řízení. Na mezinárodní úrovni MPSV spolupracuje s důležitými institucemi. Provádí monitoring v oblasti práv dětí a podílí se na naplňování Úmluvy o právech dítěte a dalších mezinárodních úmluv. V České republice provádí výzkumy a zpracovává studie, na jejichž základě vytváří právní předpisy a metodické materiály pro ostatní orgány sociálně-právní ochrany dětí (Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, MPSV, 2014).

Ministerstvo vnitra zajišťuje personální zajištění sociálně-právní ochrany dětí. Výkon sociálně-právní ochrany dětí je zajištěn v přenesené působnosti obecními a krajskými úřady, jejichž zaměstnanci jsou součástí veřejné správy České republiky (Současný systém sociálně-právní ochrany dětí v České republice, 2013).

Soudy mají v ochraně práv speciální postavení, stejně tomu je i v systému ochrany práv dětí. Soudu patří výlučně některé kompetence. Velký počet návrhů a podnětů směřujících k soudu zajišťuje obecní úřad obce s rozšířenou působností. Návrhy a podněty mohou činit i jiné subjekty (Současný systém sociálně-právní ochrany dětí v České republice, 2013).

1.1.4 Zařízení sociálně-právní ochrany

Zařízeními sociálně-právní ochrany podle zákon č. 359/1999 Sb. § 39 jsou:

- a) zařízení odborného poradenství pro péči o děti,
- b) zařízení sociálně výchovné činnosti,
- c) zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,
- d) výchovně rekreační tábory pro děti.

Pro účely mé bakalářské práce je důležité vymezit dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, bod b) a d). § 41 definuje zařízení sociálně výchovné činnosti. Zařízení sociálně výchovné činnosti jsou určena zejména dětem uvedeným v § 6; těmto dětem nabízí programy rozvíjení sociálních dovedností, výchovných činností a využití volného času.

V § 43 jsou definovány výchovně rekreační tábory pro děti.

(1) Výchovně rekreační tábory pro děti se zřizují zpravidla v době školních prázdnin a jsou určeny zejména pro děti uvedené v § 6. Pobyt ve výchovně rekreačním táboře se dítěti poskytuje na žádost zákonných zástupců dítěte nebo s jejich souhlasem.

(2) Účelem pobytu ve výchovně rekreačních táborech pro děti je výchovné působení na děti směřující k odstranění nebo potlačení poruch chování a k získání potřebných společenských a hygienických návyků.

1.1.5 Spolupráce OSPODu s dalšími institucemi

Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2014 vytvořilo Analýzu sítě služeb pro práci s rodinami s dětmi. Služby byly nastaveny cílovou skupinou – ohrožené rodiny s dětmi (Analýza sítě služeb pro práci s rodinami s dětmi, MPSV, 2014).

Nejdůležitější roli má orgán sociálně-právní ochrany dětí. Okolo této ústřední kategorie jsou aktéři systému, kteří v systému sehrávají významnou roli. Jsou jimi: osoby pověřené k výkonu SPOD, registrované sociální služby, dětské domovy pro děti do tří let, zařízení sloužící k výkonu ústavní a ochranné výchovy, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) a ústavní a ochranná výchova Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Tyto aktéry obklopují další skupiny subjektů, které

se také podílejí na práci s ohroženou rodinou, jsou jimi například neziskové organizace, lékaři, soudy, školy a další (Analýza sítě služeb pro práci s rodinami s dětmi, MPSV, 2014).

1.2 Rodina

1.2.1 Rodina

Rodina odedávna existuje z takového důvodu, aby lidé mohli pečovat o děti. Rodina je základní jednotkou každé společnosti a je biologicky významná pro udržení lidstva. Jak říká Matoušek (2003b, s. 9), rodina je prvním modelem společnosti, se kterým se dítě setkává. Rodina určuje osobní vývoj, vztahy k ostatním. Rodina dítě směřuje k určitým hodnotám, vystavuje ho určitým konfliktům a zároveň mu poskytuje podporu.

Slovník sociální práce (Matoušek, 2008, s. 177) popisuje rodinu jako skupinu lidí spojenou pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků. V širším pojetí se za rodinu začíná považovat i skupina lidí, která se jako rodina deklaruje na základě vzájemné náklonnosti.

Jinak rodinu definuje pohled sociologický. Rodina je forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou socio-kulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd. Rodina je důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory (Jandourek, 2001, s. 206).

Rodina je základní jednotkou každé společnosti, nejstarší institucí lidstva. Je definována jako soužití rodičů a dětí, soubor společně bydlících a hospodařících partnerů nebo alespoň jeden partner, který pečuje alespoň o jedno dítě. Rodina je prostor, kde dochází k formování osobnosti člověka, k tvorbě lidského kapitálu (Duková, Duka, Kohoutová, 2013, s. 138).

Rodinu označujeme také jako primární sociální skupina. Během celého života ovlivňuje osobnost člověka a formuje jej v dětství a dospívání. Rodina má svůj význam i v dospělosti a stáří. Rodina je malou sociální skupinou vzhledem k počtu členů

a velikosti, je charakterizována svou intimitou, soudržností a emocionalitou (Pemová, Ptáček, 2012).

1.2.2 Pojetí rodiny

Z pohledu právního je rodina společenství, které je založeno na právních vztazích vycházející ze zákona; z biologického pohledu rodina jsou ty osoby, které k sobě vážou biologické vazby. Sociologický pohled považuje za rodinu domácnost, společenství osob, které sdílí společenský prostor a společně naplňují své potřeby. Z psychologického pojetí si každý jednatel určí a definuje sám, co považuje za rodinu a které osoby považuje za sobě blízké (Pemová, Ptáček, 2012, s. 134).

Při poskytování ochrany dítěte je důležité brát ohled na právní ale i psychologické pojetí rodiny. Respektovat zejména představu dítěte o tom, kdo je mu blízký a kdo naopak není. Důležité je stanovit okruh a pořadí důležitosti rodičů nebo osob, které o dítě pečují/mohou pečovat. Informace o pečovatelských kompetencích a zájmu o dítě jsou nezbytné pro vytvoření individuálního plánu ochrany dětí (viz níže) (Pemová, Ptáček, 2012, s. 134).

Postmoderní rodiny nejsou zakládány, aby reprodukovaly populaci. Rodiny jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů. Stabilita takových rodin stojí nebo naopak padá s citovou bilancí partnerského vztahu (Matoušek, 2003, s. 181).

V současné době je dítě citovou investicí. Z ekonomického hlediska je dítě velká a nevratná investice. Lidé pečlivě zvažují narození dítěte. V rozvinutých zemích se v dnešní době rodí stále méně dětí (Matoušek, 2003, s. 182).

City představují křehké pouto, tak i proto se rodina stala křehkou institucí. Děti, které vyrůstají v neúplných rodinách, je více a více. Přibývá i dětí, které vyrůstají s nevlastními rodiči. Zvyšuje se počet dětí, které mají biologické rodiče, ale ti nejsou schopní či ochotní se o děti starat (Matoušek, 2003, s. 182).

Rozhodující význam pro vývoj osobnosti dítěte má bezpochyby rodina. Dítě si v rodině osvojuje návyky, dovednosti a strategie – základní vzorce chování. Ty později používá v dalších interpersonálních vztazích. Uspokojení základních potřeb dítěte by mělo být pro rodinu samozřejmostí (Zelená, Klégrová, 2006, s. 8).

1.2.3 Funkce rodiny

Funkce rodiny se v historickém vývoji společnosti měnily. Některé funkce ustupovaly do pozadí nebo zcela vymizely, jiné se naopak dostaly do popředí.

a) Biologicko-reprodukční funkce

Kraus a Poláčková (2001, s. 79) k této funkci uvádí: Biologicko-reprodukční funkce rodiny je významná pro společnost jako celek, tak i pro jedince, kteří tvoří rodinu. Význam této funkce pro samotného jedince je spatřován v uspokojování biologických a sexuálních potřeb, ale také v uspokojování potřeby pokračování rodu každého jedince.

b) Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Ekonomicko-zabezpečovací funkce se vztahuje na všechny členy rodiny. Zabezpečovací funkce se týká nejen oblasti materiální, ale i oblasti sociální, duševní až duchovní. V nejširším pojetí má tato funkce poskytovat svým členům životní jistoty (Dunovský, 1999, s. 92).

c) Funkce emocionální

Emocionální funkce je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého a odpovědného. Pro takového člověka je citový vztah trvalou bází jistoty. Emocionalita je nejdůležitějším faktorem rodiny, i když do popředí někdy vystupují faktory hmotné povahy. Zároveň je jednou z nejdůležitějších podmínek či příčin, ale zároveň jedním z následků společenské existence. Je potřebná jak pro dospělé, tak i pro děti, i když v různé podobě (Dunovský, 1999, s. 93).

d) Funkce socializačně výchovná

Socializačně výchovná funkce je nejvýznamnější funkcí rodiny. Funkce spočívá v opravdovém zájmu o dítě, kvalitní péči o ně, v jeho výchově, v přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji, potřebách a požadavcích. Vše je nutné včas a náležitým způsobem uspokojovat. Do této funkce patří i prosazování nejlepšího zájmu a prospěchu, ochrana před nepříznivými situacemi. Dítě by se mělo učit čelit a překonávat nepříznivé situace samo. Těžištěm funkce je prosazování a ochrana dětských práv podle Úmluvy o právech dítěte (Dunovský, 1999, s. 93).

1.2.4 Poruchy rodiny

Poruchou rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti. V obecném pojetí můžeme poruchu rodiny vyjádřit také jako selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí (Dunovský, 1999, s. 101).

1.2.4.1 Členění rodinných poruch

Rodinné poruchy ve vztahu k dítěti jsou významné hlavně závažností úlohy, kterou rodina zaujímá ve vývoji dítěte i péči o ně. Příčin poruch je mnoho a jsou vázány na jednu, na několik nebo na všechny základní funkce. Nejvýznamnější je porucha funkce socializačně-výchovné (Dunovský, 1999, s. 102).

Kvalifikují se hlavní příčiny, proč je o dítě málo či nedostatečně postaráno nebo nepostaráno vůbec. Tyto příčiny se dělí na objektivní (nezávislé na vůli rodičů), subjektivní (závislé na vůli rodičů) a smíšené (Dunovský, 199, s. 102).

a) Rodiče se o dítě nemohou starat

Důvody, proč se rodiče o dítě nemohou starat, spočívají v nepříznivých přírodních podmínkách a situacích nebo v poruchách fungování celé společnosti (např. válka, bída, hladomor), především v narušení celého rodinného systému (např. nemoc, úmrtí, invalidita) (Dunovský, 1999, s. 104).

b) Rodiče se neumějí či nedovedou starat o dítě

Jestliže se rodiče neumějí či nedovedou postarat o dítě, důvody lze hledat v rodinném systému a v jedincích samých. Rodiče nejsou schopni zabezpečit dětem přinejmenším přiměřený vývoj a uspokojit jejich základní potřeby. Schopni nejsou z důvodu, že jsou nezralí nebo nejsou schopni vyrovnat se se zvláštními situacemi (mimomanželské narození dítěte, handicapované dítě). Mezi důvody patří i situace, kdy rodiče nejsou schopni přijmout základní společenské normy (Dunovský, 1999, s. 104).

c) Rodiče se nechtějí starat o dítě

Příčiny, kdy se rodiče nechtějí starat o dítě, spočívají v různých poruchách osobnosti rodičů. Tyto poruchy způsobí neplnění rodičovské povinnosti. Rodiče dětem neposkytují potřebnou péči, někdy je dokonce opouštějí. Rodiče často dávají přednost jiným hodnotám, než jsou jejich děti (Dunovský, 1999, s. 104-105).

d) Rodiče dítě týrají a zneužívají

Jedna z kategorií rodinných poruch jsou situace, kdy rodiče dětem vědomě ubližují, týrají je a zneužívají. Rodiče mají k dětem nepřátelský vztah. Ten se projevuje násilím na nich a nejrůznějšími škodlivými praktikami (včetně sexuálního zneužívání). Takové zacházení rodičů může vést až k smrti dítěte. Tato forma poruch rodiny patří do syndromu CAN. Ten se vyskytuje i mimo rodinu (Dunovský, 1999, s. 105).

e) Rodiče se o dítě nadměrně starají

Opakem výše uvedeného je nadměrná péče o dítě a zájem o ně. V dnešní době klesá počet dětí v rodině, stoupá věk rodičů, zvyšují se nároky na dítě a to vede k větší pozornosti rodičů k dítěti než je potřeba. To vede k rozmazlování dětí, nepřipravenosti na samostatný život, nerespektování druhých apod. (Dunovský, 1999, s. 105).

1.2.5 Funkčnost rodiny

Dotazník funkčnosti rodiny, který vypracoval Jiří Dunovský, se opírá o hodnocení osmi kritérií. Jsou jimi složení rodiny, stabilita rodiny, její sociálně ekonomická situace, osobnost rodičů, sourozenců vyšetřovaného dítěte, zájem o dítě a péče o ně. Rozsáhlé ověření této metody umožnilo stanovit čtyři základní skupiny či pásma funkčnosti. Existují 4 skupiny funkčnosti rodiny:

a) Funkční rodiny

Ve funkční rodině je zajištěný dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. V populaci je většina takových rodin (Dunovský, 1999, s. 106).

b) Problémové rodiny

Rodiny, u nichž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, se nazývají problémové. Tyto poruchy vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna problémy řešit vlastními silami nebo je kompenzovat

za jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. Tyto rodiny jsou pod dohledem sociálních pracovníků péče o dítě (Dunovský, 1999, s. 108).

c) Dysfunkční rodiny

V dysfunkčních rodinách se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a hlavně vývoj dítěte. Rodina není schopna sama zvládnout tyto poruchy, dysfunkce. Pro odstranění poruch je nutná sanace rodiny (Dunovský, 1999, s. 108-109).

d) Afunkční rodiny

Afunkční rodiny jsou charakteristické poruchami velkého rázu. Rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí a někdy dokonce je ohroženo v samotné existenci. V tomto případě je sanace rodiny bezpředmětná, zbytečná. Řešení, jak dítěti pomoci, je vzít ho z této rodiny a umístit ho do jiné, náhradní rodiny (Dunovský, 1999, s. 109).

Dotazník funkčnosti rodiny je využíván pro výzkumné účely ale i v praxi. Vyhodnocování tímto dotazníkem se uskutečňuje pro každé dítě zvlášť. Při opakovaném použití se může sledovat vývoj situace ve sledované rodině (Lavasová, 2006, s. 8).

Podle Matouška (2003, s. 192), posouzení funkčnosti rodiny vyžaduje delší přímý kontakt s rodinou, čas a dovednosti. Hodnocení rodiny by mělo začínat v partnerském duchu. Sociální pracovník by rodině měl umět naslouchat a vcítit se do jejich situace. Členové rodiny by neměli mít pocit, že jsou podrobena výslechu.

Rodina by měla být první, kdo by se měl pokusit zformulovat problémy. Pokud by rodina sama řešení problému vydefinovala, toto řešení by mělo mít přednost před řešením problému, které definuje profesionál (Matoušek, 2003).

Matoušek (2003, s. 193) definuje ukazatele funkce rodiny, které by profesionál, tedy sociální pracovník, měl být schopen zhodnotit. Jsou jimi:

- Kulturní a hodnotová orientace rodiny.
- Nasycení základních potřeb jednotlivých členů rodiny.
- Stav domácnosti z hlediska potřeb členů rodiny.

- Funkčnost rodičovského systému.
- Hodnocení vývoje dětí.
- Funkčnost manželského systému.
- Vztahy členů rodiny k širšímu příbuzenstvu.
- Vztahy k institucím pro rodinu významným.
- Jiné významné sociální vazby členů rodiny.
- Zaměstnání rodičů, jeho perspektiva, pracovní spokojenost.
- Materiální zdroje, které má rodina k dispozici, a způsob rozhodování o nich.
- Styl komunikace.

1.2.6 Sociální vyloučení

Jedním z cílů sociální práce je zamezit sociálnímu vyloučení nebo alespoň zmírnit jeho důsledky (Dočkal, 2008, s. 138). Národní asociace sociálních pracovníků definuje cíl takto: „sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl“ (Matoušek, 2012, s. 184).

Podle definice Komise evropských společenství představuje sociální exkluze vyloučení jedinců i sociálních skupin z ekonomického a sociálního života (z trhu práce, společenských organizací, sousedství v majoritní populaci ap.), a tím i z možnosti podílet se na právech (především sociálních), životních prostředcích a zdrojích blahobytu sdílených zbytkem populace (Mareš, 2006, s. 7).

Sociální vyloučení obvykle označuje komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt. Sociální vyloučení může mít různou úroveň a měnit se v čase. Fakticky znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce, bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti (Matoušek, 2008, s. 205).

Sociální vyloučení se může přenášet z generace na generaci. Sociálně vyloučení jedinci se definují jako jedinci, kteří jsou obyvateli/občany dané společnosti,

ale z důvodů, které nemají sami pod kontrolou, nemohou sami participovat na obvyklých aktivitách, k nimž by je jejich občanství opravňovalo a na něž aspirují (Burchardt, Grand a Piachaud, 1999, s. 229, cit. podle Mareše, 2006, s. 9).

Sociálně vyloučení jsou ti občané, kteří mají ztížený přístup k institucím a službám, jsou vyloučeni ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu. Sociálně vyloučení lidé obvykle nestojí před jedním problémem, ale před jejich komplexem. Lidé žijící na okraji společnosti se přizpůsobují podmínkám sociálního vyloučení. Osvojují si specifické vzorce jednání, které jsou často v rozporu s hodnotami většinové společnosti (Švec, 2010, s. 5).

Sociálně vyloučení lidé jsou často nekvalifikovaní, mnohdy mají dokončené jenom základní vzdělání, mnozí ani to ne. Někteří jsou vyučeni v dělnických profesích. Děti pocházející ze sociálně vyloučených lokalit pokračují ve stejných kolejích jako jejich rodiče. Typické pro ně jsou časté absence ve škole a na to navazující neomluvené hodiny, domácí příprava pro ně neexistuje, ve škole nestíhají tempu ostatních žáků. Rodiče se o tyto problémy nestarají. Následkem toho jsou děti přerazovány do praktických škol (Švec, 2010, s. 19-20).

Sociálně vyloučená lokalita je část města nebo obce, kde žijí lidé s nízkými příjmy, nízkým vzděláním, kteří jsou většinou nezaměstnaní. Tyto lokality jsou izolované od ostatní společnosti (Matoušek, 2008, s. 195).

Vysoká míra nezaměstnanosti je typická pro sociálně vyloučené lokality. Lidé jsou často nezaměstnaní dlouhodobě, typické je, že ztrácí pracovní návyky, přestávají hledat zaměstnání. Mezi hlavní příčiny nezaměstnanosti u těchto lidí patří již zmíněné nízké vzdělání, zadlužení rodin (v případě výdělků by o něj přišli exekutorem) a často také špatný zdravotní stav. Lidé jsou demotivováni sociálním systémem a diskriminací zaměstnavatelů (Švec, 2010, s. 17-18).

Nejviditelnějším znakem sociálního vyloučení je bydlení lidí. V sociálně vyloučených lokalitách jsou na první pohled typické zdevastované domy a byty, nevyhovující hygienické podmínky, špatné vybavení domácností a domů. Velkým problémem a následkem špatného bydlení je nedodržování nájemních smluv, tj. většinou neplacení nájemného a úhrad za služby. Tato neschopnost platit často

vyplývá z nedostatku financí či neschopnosti plnit povinnosti spojené s užíváním bytu či domu. S touto problematikou úzce souvisí i špatná dopravní dostupnost a absence sociální infrastruktury. Děti a mládež jsou v těchto lokalitách izolované, za následek to má riziko zvyšování sociálně patologického chování (Švec, 2010, s. 15-16).

V sociálně vyloučených lokalitách se často objevuje vyšší míra kriminality. Nejčastějšími důvody kriminality jsou zadlužení, chudoba, nedostatek příležitostí k uplatňování a různé závislosti. U rodin z těchto lokalit se vyskytují sociálně patologické jevy, jako jsou alkoholismus, týrání žen a dětí (Švec, 2010, s. 21-22).

Jeden z nejdelších seznamů skupin ohrožených sociální exkluzí uvádí Mareš (Silver 1995, s. 74-75, cit. podle Mareše, 2006, s. 16):

- dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaní,
- pracovníci s nejistými a nevýhodnými pracovními smlouvami,
- lidé s nízkými příjmy a chudí,
- nekvalifikovaní (zejména s nedokončenou základní školou),
- mentálně či psychicky handicapovaní,
- drogově závislí,
- děti vyrůstající v problémových rodinách (zejména týrané děti),
- delikventi (věznění i na svobodě, ale se záznamem v trestním rejstříku),
- mladí (bez pracovních zkušeností),
- imigranti (zahraniční pracovníci, uprchlíci i azylanti),
- různě vymezené minority (rasově, nábožensky, jazykově a kulturně),
- osoby zbavené volebního práva,
- příjemci sociálních dávek (včetně osob, které je nečerpají pro svou nezpůsobilost o ně požádat),
- obyvatelé upadajících území nebo lokalit majících charakter ghett,
- bezdomovci, osoby, jejichž způsob života je vnímán a stigmatizován jako deviantní,
- osoby neschopné mobility,
- sociálně izolované bez přátel.

1.2.7 Práce s ohroženým dítětem a jeho rodinou

Sociálně-právní ochrana se týká všech dětí bez ohledu na státní občanství, které se nacházejí na území České republiky. Existuje zde rozdíl v rozsahu poskytované sociálně-právní ochrany. Toto právo vyplývá z Úmluvy o právech dítěte (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013).

Tuto problematiku konkrétně definuje § 2, odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Sociálně-právní ochrana se poskytuje dítěti, které na území České republiky:

- a) má trvalý pobyt,
- b) má podle zvláštního právního předpisu upravující pobyt cizinců na území České republiky povolen trvalý pobyt nebo je hlášeno k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů,
- c) podalo žádost o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky,
- d) je oprávněno trvale pobývat,
- e) pobývá s rodičem, který podal žádost o udělení mezinárodní ochrany nebo oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany na území České republiky, nebo které pobývá na základě uděleného oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany na území České republiky podle zvláštního právního předpisu,
- f) pobývá s rodičem, který na území pobývá na základě víza k pobytu nad 90 dní za účelem strpění pobytu na území podle zvláštního právního předpisu nebo který je azylantem anebo osobou požívající doplňkové ochrany, nebo
- g) je azylantem nebo osobou požívající doplňkové ochrany (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Tentýž zákon, § 6 vymezuje okruhy dětí, kterým se sociálně-právní ochrana poskytuje. Sociálně-právní ochrana dětí se zaměřuje zejména na děti

- a) jejichž rodiče
  1. zemřeli,
  2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nebo

3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;
- b) které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;
  - c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
  - d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
  - e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
  - f) které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
  - g) které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědných za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
  - h) které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu ochrany (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

1.3 Sociální práce s rodinou

Mezinárodní federace sociálních pracovníků přijala v červenci 2000 definici sociální práce, ta nahrazuje starší vymezení z roku 1982. Nová definice zní: „sociální práce podporuje sociální změny, řešení problémů v lidských vztazích, zmocnění a osvobodování lidí při zlepšování jejich blahobytu. S využitím teorií lidského chování a sociálních systémů intervenuje sociální práce v interakcích lidí s jejich prostředím. Jejimi základními principy jsou lidská práva a sociální spravedlnost“ (www.ifsw.org, cit. podle Mlčáka, 2005, s. 8).

Centrální rada pro vzdělávání a výcvik sociálních pracovníků charakterizuje sociální práci jako zodpovědnou profesionální činnost umožňující identifikovat osobní problémy a sociální problémy nebo jiné negativní vlivy prostředí na jedince, rodiny nebo skupiny. Sociální práce umožňuje zvládnout tyto problémy pomocí podpůrných, rehabilitačních, ochranných nebo korektivních opatření (Čechová, 2005, s. 49, cit. podle Mlčáka, 2005, s. 8).

Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů, například chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti aj. Sociální práce je hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci (Matoušek, 2008, s. 200-201).

Jedním z cílů sociální práce je zamezit sociálnímu vyloučení nebo alespoň zmírnit jeho důsledky (Dočkal, 2008, s. 138). Národní asociace sociálních pracovníků definuje cíl takto: „sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám či komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl“ (Matoušek, 2012, s. 184).

Jak z názvu bakalářské práce vyplývá, nejvíce se zaměřím na rodiny sociálně slabé nebo rodiny ohrožené. Ministerstvo práce a sociálních věcí k této problematice vydalo Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou. V následujících odstavcích vycházím a čerpám zejména z tohoto doporučení MPSV.

1.3.1 Právo dítěte požádat si o pomoc

Dítě si může a má právo požádat o pomoc orgán sociálně-právní ochrany nebo subjekty, jimž přísluší ochrana práv dítěte – tyto subjekty jsou povinny poskytnout dítěti pomoc. Může tak učinit i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Pokud je dítě schopno vyjádřit svůj vlastní názor, má právo ho vyjádřit při projednávání všech záležitostí, a to i bez účasti rodičů nebo osob odpovědných za výchovu dítěte. Musí být zohledněny přání a pocity dítěte. U dítěte staršího 12 let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a ten sdělit (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, Špeciánová, 2007, s. 17-18).

Nezletilým dětem se sociálně-právní ochrana poskytuje bezplatně. Výjimkou jsou pobyty dítěte ve výchovně rekreačním táboře, pobyty dítěte v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a správy jmění dítěte (Špeciánová, 2007, s. 11).

1.3.2 Práce s ohroženou rodinou

Ohrožená rodina je taková rodina, jejíž základní funkce nejsou dostatečně zabezpečeny a rodina takovou situaci není schopna vyřešit vlastními silami (Národní akční plán).

Cílem práce s ohroženou rodinou by měla být snaha o zajištění nabídky účinné podpory a pomoci s řešením co nejširšího spektra problémů. Dílčími cíli jsou: umožnit členům rodiny setrvat nebo se navrátit do jejich přirozeného prostředí, předcházet sociálnímu vyloučení rodin, podporovat duševní zdraví a psychickou stabilitu rodinných příslušníků jako prevenci rozpadů rodin, řešit konflikty a problémy v partnerském a rodinném soužití ve snaze obnovit soběstačnost a funkčnost rodiny, podporovat ohrožené rodiny, pomáhat rodičům při problémech s výchovou a péčí o děti. V dnešní době rodiny potřebují materiální i nemateriální pomoc a podporu (Vítková Rulíková, 2009, s. 1).

Ve spolupráci s ohroženou rodinou musí existovat určité podmínky. Mezi sociálním pracovníkem a členy rodiny by měla existovat snaha o vybudování důvěry mezi těmito stranami. Rodina by měla sociálního pracovníka vnímat jako prostředek

pomoci. Pracovník musí znát potřeby a problémy jednotlivých rodin, se kterými pracuje, měl by znát a umět použít velké množství různých forem práce s rodinou. Důležité je dát rodině prostor k definování problému. Teprve poté sociální pracovník společně s rodinou stanoví cíl práce, vždy je nutné, aby se rodina pokusila řešit problém sama, vlastními silami. Sociální pracovník se po celou dobu práce s rodinou snaží o motivaci a povzbuzení rodiny (Vítková Rulíková, 2009, s. 1-2).

Ministerstvo práce a sociálních věcí v rámci Metodického doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou vydefinovalo nejčastější problémy ohrožených rodin. Jedná se o:

- sociokulturní znevýhodnění rodiny a jeho projevy (může se projevovat při uplatnění rodičů na trhu práce, kulturní a jazykové znevýhodnění i odlišná společenská pravidla komplikují prospívání dětí ve školách dimenzovaných na jiný sociokulturní standard),
- zdravotní znevýhodnění některého z členů rodiny (duševní či tělesné onemocnění, včetně závislostí, rodiče komplikující fungování rodiny),
- ohrožení chudobou a sociálním vyloučením (se zvláštní pozorností věnovanou neúplným a vícedětným rodinám),
- nedostatek schopností a dovedností, příp. motivace, zejména v oblasti uplatňování rodičovských kompetencí (nejasná pravidla týkající se výchovy dětí, nedostatek času na dítě, zanedbávání či deprivace, problematický výchovný styl od přehnané tvrdosti, hyperprotektivity, až po absenci výchovných postupů) a vztahové problémy v rodině (domácí násilí, partnerské krize či rozpad, syndrom zavrženého rodiče apod.),
- výchovné a výukové problémy dětí s nebo bez zjevné vazby k okolnostem uvedeným výše (školní neprospívání, zanedbávání školní docházky, úteky z domova, delikvence atd.)
- odebrání dětí z rodiny do ústavního zařízení a podpora rodičů v dosažení návratů dítěte zpět do rodiny (Vítková Rulíková, 2009, s. 3).

1.4 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Oddělení sociálně-právní ochrany dětí je státní orgán, který je od roku 2003 součástí obecního úřadu obce s rozšířenou působností a zabezpečuje sociálně-právní ochranu dětí (Matoušek, 2008, s. 124).

1.4.1 Preventivní a poradenská činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Hlavní zásadou činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí je princip preventivního působení na rodinu, na rodinné vztahy. Důraz je kladen na ochranu dětí před sociálně patologickými jevy (Analýzy sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi, 2014, s. 24).

V rámci preventivní a poradenské činnosti vykonává orgán sociálně-právní ochrany dětí tyto aktivity rozdělené dle působností jednotlivých stupňů úřadů:

Obecní úřad zajišťuje následující činnosti:

- vyhledává děti, na které se sociálně-právní ochrana zejména zaměřuje. Obecní úřad by měl nalézat ohrožené děti v rámci terénní sociální práce,
- s rodiči projednává odstranění nedostatků ve výchově dítěte. Jednání s rodiči by mělo být směřováno zejména k pomoci při výkonu práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti. Tento proces může být zahájen jak ze strany sociálních pracovníků obecního úřadů, tak i samotných rodičů,
- projednávat s dítětem nedostatky v jeho chování,
- sleduje, zda je zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující,
- na žádost poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při uplatňování nároků dítěte na dávky státní sociální podpory a dávky sociální péče,
- oznamuje obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že se během své sociální práce setkal s dítětem, na které

se sociálně-právní ochrana zejména zaměřuje. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může v součinnosti s obecním úřadem poskytnout dítěti sociálně-právní ochranu, zejména podat soudu takové návrhy na rozhodnutí, k jejichž podání není oprávněn obecní úřad (Špeciánová, 2007, s. 21).

§ 10, odst. 2, zákona o sociálně-právní ochraně dětí říká: Obec v samostatné působnosti vytváří předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je při poskytování preventivní a poradenské činnosti povinen činit následující:

- sleduje nepříznivé vlivy působící na děti, sleduje příčiny jejich vzniku, činí opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může zhodnotit sociální podmínky obyvatel v daném správním obvodu a koncepčně na ně reagovat,
- pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě,
- poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o dítě zdravotně postižené,
- pořádá přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou,
- osobám vhodným stát se osvojiteli nebo pěstouny poskytuje poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče,
- poskytuje pomoc při uplatňování nároku dítěte na výživné a při vymáhání plnění vyživovací povinnosti k dítěti, včetně pomoci při podávání návrhu soudu (Špeciánová, 2007, s. 22; Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí §11 e).

Podle § 12, odst. 1 může obecní úřad obce s rozšířenou působností uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, pokud rodiče

- a) nezajistili dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc předtím doporučil,
- b) nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem,
- c) nevyužili možnosti odborného poradenství pomoci potřebné k překonání problémů rodiny a k odvrácení umístění dítěte do náhradní péče nebo nedbali na doporučení spolupracovat s pověřenými osobami, poskytovali odborných poradenských služeb nebo mediátorem (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 10, odst. 3 ukládá v rámci preventivní a poradenské činnosti obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností tyto povinnosti:

- a) sledovat nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťovat příčiny jejich vzniku,
- b) činit opatření k omezování působení nepříznivých vlivů na děti,
- c) pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6, podle druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte, a poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědných za výchovu dítěte,
- d) zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny podle písmene c) individuální plán ochrany dítěte, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny a stanoví časový plán pro provádění těchto opatření, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte, dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení problému dítěte a jeho rodiny,
- e) pořádat případové konference pro řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin, a to ve spolupráci s rodiči a jinou osobou odpovědnou

za výchovu dítěte, dalšími přizvanými osobami, zejména zástupci škol, školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánu činných v sociální oblasti, orgánů policie, státních zástupců, odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

1.4.2 Sociální šetření v rodině

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí umožňuje zaměstnancům orgánu sociálně-právní ochrany dětí navštěvovat dítě a jeho rodinu v místě, kde bydlí, a sledovat, v jakých podmínkách dítě, resp. jeho rodina, žije. Šetření v rodině je možné umožnit jen tehdy, je-li to v zájmu dítěte nebo v případě, kdy o to osoby odpovědné za výchovu dítěte požádají. Sociální šetření je důležitou součástí hodnocení dítěte nebo celé rodiny. Sociální pracovník realizuje šetření v rodině před tím, než vypracuje Individuální plán ochrany dítěte. Cílem sociálního šetření je zjistit, v jakém prostředí dítě žije, jakým způsobem jsou v domácnosti zajišťovány jeho potřeby a popřípadě jaká rizika mohou dítě ohrožovat. Sociální šetření je realizováno za účelem zjištění informací potřebných k poskytnutí sociálně-právní ochrany, nikoliv za účelem nabízení a poskytování sociálních služeb. Sociální šetření může být prováděno i bez ohlášení, může být jednorázové i pravidelné. Metodami použité během sociálního šetření v rodině mohou být dotazník, šetření, prohlídka bytu a vybavení (Pemová, Ptáček, 2012, s. 91-94).

Práce s rodinou a v rodinném prostředí jsou zcela zásadním a klíčovým nástrojem sociální práce. Při poskytování ochrany dítěte je běžné, že sociální pracovník opouští instituci, ve které pracuje, a dochází za svými klienty do prostředí, ve kterém žijí, pracují, tráví volný čas atd. (Pemová, Ptáček, 2012, s. 95).

1.4.3 Vyhodnocování situace dítěte a rodiny

Pro dostatečné a kvalitní popsání potřeb dítěte a rizik, která dítě ohrožují, je nutné zjistit co možná nejúplnější rozsah informací a hodnocení o dítěti a jeho rodině

(Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014). Vyhodnocování situace dítěte a rodiny (dále jen „vyhodnocování“) je tedy sběrem relevantních informací. Na základě posouzení těchto informací může dojít k co nejobektivnějšímu vyhodnocení situace dítěte, určení jeho ohrožení, zmapování kapacit a zdrojů jak v rodině, tak v sociálním okolí dítěte a rodiny. Na základě vyhodnocování dochází k plánování a přijímání opatření, intervencí, zprostředkování služeb, poradenství a dalších aktivit (Macela, 2012, s. 2).

Vyhodnocování se provádí vždy jen pro jedno dítě. V případě potřeby a efektivitu řešení situace je možné, někdy i nutné, aby vyhodnocování proběhlo současně u více dětí. Jedná se hlavně o vyhodnocování sourozenců. Je potřeba, aby každé dítě mělo své vlastní hodnocení (Macela, 2012, s. 3).

Proces vyhodnocování začne běžet ve fázi podnětu, který se dostane na pracoviště orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Sociální pracovník provede primární úvahové zhodnocení podnětu. Na základě toho rozhodne, zda přistoupí k tzv. podrobnému vyhodnocování. Vyhodnocování je průběžný proces úkonů, při kterých dochází ke sběru více a více informací (Macela, 2012, s. 2)

Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně - právní ochraně dětí udává zaměření a rozsah vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny.

Vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny vychází z individuálního přístupu k dítěti a provádí se na základě

- a) vyhodnocování situace dítěte, které zahrnuje
  1. zjištění míry ohrožení práv a zájmů dítěte,
  2. vymezení sociálních, zdravotních nebo jiných rizik, kterým je dítě vystaveno,
  3. posouzení úrovně tělesného a duševního vývoje dítěte s ohledem na věk dítěte,
  4. zhodnocení průběhu vzdělávání dítěte a předpokladů k dalšímu vzdělávání,
  5. určení a posouzení individuálních potřeb a zájmů dítěte,

6. vymezení vlastností a určení schopností dítěte, popřípadě předpokladů k jejich získávání,
  7. zjištění a zohlednění názoru a přání dítěte s ohledem k věku dítěte a jeho rozumové vyspělosti,
  8. další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace dítěte v konkrétním případě,
- b) vyhodnocování situace rodiny, které zahrnuje
1. analýzu situace rodiny a rodinného prostředí,
  2. analýzu příčin krize v rodině,
  3. zhodnocení vztahu rodiče a dítěte,
  4. určení potřeb rodiny,
  5. určení možností rodiny, především vztahových, ekonomických, sociálních,
  6. určení výchovných kompetencí a předpokladů rodičů k výchově dítěte a zhodnocení možných rizik ve výchově dítěte,
  7. posouzení materiálních a finančních podmínek života rodiny,
  8. další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace rodiny v konkrétním případě,
- c) vyhodnocování širšího prostředí rodiny, které zahrnuje
1. určení možností v širší rodině, včetně vztahových, ekonomických a sociálních možností a jejich využitelnost pro rodinu,
  2. určení možností v širším sociálním prostředí rodiny, včetně dostupnosti a kvality sociálních, zdravotních, výchovně-vzdělávacích a komunitních služeb a bezpečnosti lokality,
  3. další skutečnosti nezbytné pro hodnocení širšího prostředí rodiny v konkrétním případě (Vyhláška č. 473/2012 Sb.).

1.4.4 Individuální plán ochrany dítěte

Stejně jako vyhodnocování je zpracování individuálního plánu ochrany dítěte základní metodou sociální práce. Umožňuje strukturovaný proces práce na případu klienta. Individuální plán poskytuje přehled klientovi o přijímaných opatřeních

a variantách řešení. Stejně slouží i pracovníkovi, který případ vede a který se v plánu zaměřuje na postupné kroky, opatření a časový plán, tak aby mohlo dojít k reálnému řešení situace v nejlepším zájmu dítěte (Macela, 2012, s. 5).

Podle § 10, odst. 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí se individuální plán ochrany dítěte

- a) zpracovává s důrazem na přijetí opatření, které umožní setrvání dítěte v péči rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Individuální plán ochrany dítěte (dále jen „IPOD“) je plán práce s dítětem a rodinou. Na základě poznatků zjištěných vyhodnocováním situace dítěte a rodiny je stanoven hlavní cíl nebo cíle práce s dítětem a rodinou. Velmi konkrétně je zde popsán postup, jak je možné daného cíle dosáhnout (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014).

IPOD je procesem, nikoli úkonem. IPOD by měl být zpracovaný do jednoho měsíce od začátku poskytování sociálně-právní ochrany. Nemusí být zpracovaný kompletně, záleží na konkrétním případě, jeho vývoji a vyhodnocování. Je nutné ho pravidelně aktualizovat. Z toho vyplývá, že IPOD se aktualizuje a reviduje u případů, které jsou v aktivním řešení orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Macela, 2012, s. 5).

IPOD se u každého případu může lišit. Naplánování může vycházet přímo od samotného pracovníka, nebo se na plánování mohou podílet děti, i přenechání naplánování rodině je možné (Macela, 2012, s. 5).

Sociální pracovník či pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí je klíčovou osobou pro řešení případu dítěte. Pracovníci mohou spolupracovat i s dalšími subjekty, které se podílejí na práci s dítětem a jeho rodinou (Macela, 2012, s. 5). IPOD v tomto případě je nástrojem koordinace všech aktérů práce s rodinou a dítětem. Orgán sociálně-právní ochrany dětí monitoruje, zda rodiče, dítě, poskytovatel služeb, škola, lékař a další spolupracující subjekty svou činností směřují k danému cíli (Ministerstvo práce a sociálních věcí).

Pokud se IPOD zpracovává rodině, v níž jsou děti sourozenci, je nutné pro každé dítě zpracovat samostatný IPOD (Macela, 2012, s. 5).

IPOD by měl být:

- konkrétní – kroky vedoucí k cíli a samotný cíl přímo pojmenovat
- logický – jednotlivé kroky na sebe musí navazovat a musí směřovat k cíli
- časově ohraničený – hlavní i vedlejší cíle, opatření i dílčí aktivity musí být omezeny termínem pro naplnění nebo změny
- přehledný
- variantní – počítat s dalším postupem, zpracovat více variant, které budou voleny podle úspěšnosti realizace plánu
- přesahový – pro dítě a rodinu není žádné řešení definitivní, vždy je potřeba počítat s dalším vývojem situace
- stručný – nutností je zachovat přehlednost, srozumitelnost, jednoznačnost směřování práce s dítětem a rodinou
- ohraničený – všechny cíle by měly směřovat k vyřešení situace dítěte – toto zatím není v reálu možné
- jediný – koordinovaná práce s rodinou vylučuje existenci více plánů práce, v případě, že by existovaly další plány, musí být v souladu s IPOD.

Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí vymezuje v § 2 obsah individuálního plánu ochrany dítěte.

(1) Individuální plán ochrany dítěte zahrnuje

- a) popis příčin ohroženého dítěte a důvody zahájení sociálně-právní ochrany,
- b) cílen navržených opatření, prostředky k jejich dosažení a ukazatele účinnosti jednotlivých opatření,
- c) rozsah navržených opatření nezbytných k ochraně dítěte a poskytnuté pomoci rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte,
- d) způsob naplňování navržených opatření, práv a zájmů dítěte v rozsahu sociálně-právní ochrany,

- e) metody práce s rodinou a rozsah intervencí a pomoci rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte při péči o dítě a při jeho výchově, které zahrnují
    1. posílení úlohy a funkce rodiny
    2. rozvíjení pečovatelských a výchovných schopností rodiny,
    3. pomoc při sociálním začleňování rodiny,
    4. poskytování pomoci dětem umístěných v náhradní péči a jejich rodinám, poskytování pomoci osobám pečujícím a osobám v evidenci,
    5. posílení kompetencí rodiny v oblasti vzdělávání, přípravy na vyučování a motivace ke vzdělávání,
  - f) postup spolupráce orgánu sociálně-právní ochrany s ostatními orgány veřejné moci a dalšími fyzickými osobami právnickými osobami zapojenými do řešení situace dítěte,
  - g) rozsah spolupráce rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte s orgány sociálně-právní ochrany a dalšími fyzickými osobami, právnickými osobami a orgány veřejné moci zapojenými do řešení situace dítěte,
  - h) časový plán pro provádění konkrétních opatření sociálně-právní ochrany,
  - i) způsob hodnocení a ověřování plnění navržených opatření nezbytných k ochraně dítěte ze strany rodičů, jiných osob odpovědných za výchovu dítěte, orgánů sociálně-právní ochrany a dalších fyzických osob, právnických osob a orgánů veřejné moci zapojených do řešení situace dítěte, a návrh dalších potřebných opatření nezbytných k ochraně dítěte,
  - j) plán vzdělávání dítěte a plán přípravy na budoucí povolání a osamostatňování se,
  - k) plán přípravy blížícího se výstupu dítěte z náhradní péče,
  - l) způsob sledování fungování rodiny po ukončení práce s rodinou.
- (2) Formou intervence a pomoci při péči o dítě a při jeho výchově podle odst.

1 písm. e) se rozumí

- a) konzultace,
- b) terapie a mediace,

- c) zprostředkování odborných služeb pro rodiny s dětmi,
- d) právní pomoc,
- e) poskytování podpory dětem,
- f) poskytování pomoci rodinám při zlepšování jejich životní situace, včetně získávání dovedností pro řádné vedení domácnosti,
- g) poskytování pomoci rodinám při řešení sociálních nebo psychických problémů,
- h) poskytování pomoci rodinám při řešení výchovných problémů s dětmi,
- i) podpora společenských aktivit rodiny.

1.4.5 Případová konference

Realizace případové konference je jeden ze základních znaků sanace rodiny. Případová konference je společné setkání pomáhajících pracovníků, kteří hledají a navrhuji optimální řešení konkrétní situace rodiny (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 89).

Případová konference je užitečným nástrojem v situacích, které ohrožují sociální status členů rodiny, u rodin s mnoha problémy, rodin ohrožených chudobou či sociálním vyloučením, rodin zanedbávajících nebo nezvládajících výchovu a péči o děti (Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 39).

Bechyňová (2012, s. 14) definuje případovou konferenci takto: případová konference je plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů, dítěte a odborníků, kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, popř. i s členy širší rodiny.

Smyslem případové konference je za aktivní spolupráce rodičů, dítěte a odborníků komplexně vyhodnotit situaci dítěte a jeho rodiny, pojmenovat cíl pomoci a vytvořit plán činností, jež dítěti a rodině pomohou cíle dosáhnout (Bechyňová, 2012, s. 15).

Cíle případové konference vymezuje Manuál k případovým konferencím (2011, s. 9):

- rychle reagovat na vzniklou situaci ohroženého dítěte nebo jeho rodiny,

- vyhodnotit situaci dítěte a jeho rodiny s cílem nalézt optimální řešení,
- vytvářet osobní kontakty a podpůrnou síť rodině,
- aktivizovat rodinu,
- koordinovat péči,
- získat nástroj pro kontrolu plnění domluvených kroků.

Svolání případové konference je vhodné v řadě případů ohroženého dítěte a jeho rodiny. Případovou konferenci je vhodné použít jako preventivní nástroj v práci s rodinou. Je-li potřeba s klientem navázat užší a intenzivnější spolupráci a nalézt impuls a motivaci pro společný cíl, je možné využít i případovou konferenci.

Případová konference se musí svolat vždy:

- když je potřeba vyhodnotit situaci dítěte a získat informace z různých úhlů pohledu pro další práci,
- když je potřeba sladit spolupráci v okolí dítěte, rozdělit odpovědnosti, koordinovat péči,
- když je potřeba sjednotit postup všech zúčastněných a rychle koordinovat práci s dítětem v ohrožení a jeho okolím,
- když je nutné přijmout zásadní rozhodnutí v životě dítěte, např. posuzování návrhu na předběžné opatření, odebrání dítěte z rodiny apod. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 12).

1.4.5.1 Složení případové konference

Případové konference se mohou účastnit ti, kteří mají ze zákona právo nebo povinnosti vystupovat k ochraně a zájmu dítěte.

Případové konference se vždy účastní orgán sociálně-právní ochrany, tj. obecní úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodní ochranu dětí (Kepková, 2010, s. 2). Ten bývá koordinátorem případové konference. V jejím průběhu a mezi jednotlivými případovými konferencemi garantuje řádnou sociálně-právní ochranu dítěte v souladu se

zákonem 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (Bechyňová, 2012, s. 46).

Podle povahy případu dítěte nebo jeho rodiny nebo osob odpovědných za výchovu dítěte se účastní nestátní organizace, škola a školská zařízení, lékař, soudce, policie, státní zastupitelství, pracovník Probační a mediační služby, další odborníci (například psycholog) a zástupce samosprávy (Kepková, 2010, s. 2-3). Dítě, rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte a další členové širší rodiny nebo příbuzní patří také k účastníkům případové konference. Případová konference může proběhnout i bez přítomnosti těchto osob. Dítě nemusí být přítomno na celé případové konferenci, záleží na povaze případu (Kepková, 2010, s. 3).

Protokol nebo zápis je výstupem případové konference, ten je součástí „SPISOVÉ DOKUMENTACE OM“ vedený příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Protokol nebo zápis sepisuje pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Obsahuje místo, datum a označení cíle, který je předmětem případové konference, údaje o účastnících případové konference (tj. jméno, příjmení, označení instituce, za kterou vystupují), poučení o mlčenlivosti, vyličení průběhu případové konference a stanovení konkrétních úkolů včetně termínů plnění (Kepková, 2010, s. 3-4).

1.4.6 Sanace rodiny

Sanace rodiny je definována jako soubor opatření sociálně-právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, které jsou poskytovány nebo ukládány převážně rodičům dítěte a dítěti, jehož sociální, biologický a psychologický vývoj je ohrožen (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 18).

Cílem sanace rodiny je předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku. Jedná se o činnosti směřující k odvrácení možnosti odebrání dítěte mimo rodinu, k realizaci kontaktů dítěte s rodinou v průběhu jeho umístění nebo k umožnění jeho bezpečného návratu zpět domů (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 18).

1.4.6.1 Sociální práce s rodinou realizovaná pracovníky sociálně-právní ochrany dětí – odlišnosti od sanace rodiny

Sociální práce s rodinou realizovaná pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí obsahuje řadu činností, které upravuje zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 25).

Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí jsou dle výše uvedeného zákona povinni chránit veškeré zájmy, život a zdraví nezletilých dětí, jsou-li ohroženy. Jako jediní pracovníci pomáhajících profesí mohou bez souhlasu rodičů a/nebo dítěte provádět sociální šetření v místě bydliště rodiny. Mohou se dotazovat na dítě a na péči rodičů o ně v mateřské škole, základní škole, u dětského lékaře, u zaměstnavatele rodičů apod. Zjistí-li pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí informace, které vyhodnotí jako ohrožení pro dítě, mají právo nebo povinnost (dle závažnosti situace) podat soudu návrh na konkrétní opatření. Je-li opatření schváleno soudem, pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí sleduje jeho plnění v rámci sociální práce s rodinou (Bechyňová, Konvičková, 2012, s. 25).

2 CÍL PRÁCE, VÝZKUMNÉ OTÁZKY

2.1 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaké služby a aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin, kterým hrozí sociální vyloučení, realizuje orgán sociálně-právní ochrany dětí v Jindřichově Hradci a zároveň navrhnout aktivity v této oblasti a případnou spolupráci s dalšími subjekty, které v této oblasti v Jindřichově Hradci působí.

2.2 Výzkumné otázky

Byly stanoveny dvě výzkumné otázky:

- 1) V čem spočívá význam služeb a aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin, které realizují pracovnice OSPOD?
- 2) Jaké možnosti má OSPOD v Jindřichově Hradci v rámci spolupráce s dalšími subjekty?

3 METODIKA

3.1 Použité metody a techniky výzkumu

Pro sběr informací do praktické části bakalářské práce jsem použila kvalitativní výzkum. Metodolog Creswell (in Hendl, 2005, s. 50) definoval kvalitativní výzkum takto: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

Ve svém výzkumu jsem použila metodu dotazování a jako techniku sběru dat jsem si vybrala strukturovaný rozhovor (viz Příloha č. 1). Pro sociální pracovníky jsem si připravila rozhovor s otevřenými otázkami. Dále jsem provedla analýzu webových stránek organizací, které působí v oblasti sociální a volnočasové na území města Jindřichův Hradec.

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum jsem prováděla na Městském úřadě v Jindřichově Hradci na odboru sociálních věcí. Tento odbor se nachází v budově Úřadu práce (bývalá budova Okresního úřadu) v Janderově ulici v Jindřichově Hradci. Odbor sociálních věcí se zabývá výkonem přenesené a samostatné působnosti na úseku sociální péče, sociálně právní ochrany dětí, sociálních služeb, sociální prevence, ochrany práv menšin a z části veřejného zdraví v rozsahu stanoveném obecnímu úřadu s rozšířenou působností, pověřenému obecnímu úřadu a městu (www.jh.cz).

Odbor sociálních věcí se člení na oddělení sociálních služeb a na oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Počet zaměstnanců celého odboru je dvacet, na oddělení sociálně-právní ochrany dětí pracuje dvanáct osob.

Gavora (s. 144) uvádí, že u kvalitativního výzkumu jde o výběr záměrný. Záměrný výběr je potřebný proto, aby vybrané osoby byly vhodné, tj. aby měly potřebné

vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Jen tak mohou podat informačně bohatý a pravdivý obraz.

Pro realizaci výzkumu této bakalářské práce jsem si vybrala jako cílový soubor komunikační partnery – pracovnice a pracovníky odboru sociálních věcí, kteří se buď podílejí na realizaci aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin, nebo ty, kteří s rodinami pracují v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Na Městském úřadě v Jindřichově Hradci, odboru sociálních věcí, jsem plnila svou povinnou školní praxi a toto pracoviště mě velmi oslovilo. Rozhovory jsem s jednotlivými pracovníky realizovala po předchozí domluvě v jejich kancelářích. Doba trvání jednotlivých rozhovorů se mírně lišila, v průměru se jednalo o 20–30 minut.

3.3 Zpracování dat

Výsledky výzkumu jsem zpracovala metodou vytváření trsů. Tento postup vysvětluje Miovský (2006, s. 221): „Metoda vytváření trsů slouží obvykle k tomu, abychom seskupili a konceptualizovali určité výroky do skupin, např. dle rozlišení určitých jevů, místa, případů atd. Tyto skupiny (trsy) by měly vznikat na základě vzájemného překryvu (podobnosti) mezi identifikovanými jednotkami. Tímto procesem vznikají obecnější, induktivně zformované kategorie, jejichž zařazení do dané skupiny (trsu) je asociováno s určitými opakujícími se znaky, určitým charakteristickým uspořádáním atd.“

3.4 Časový harmonogram

Po první konzultaci, která proběhla 10. dubna 2014, jsem začala studovat odbornou literaturu a vypracovala zadání bakalářské práce. Dle harmonogramu vedoucí práce jsem v měsících květnu až říjnu 2015 zpracovala kompletní teoretickou část. V tomto období proběhly i konzultace k této části bakalářské práce.

Pokračovala jsem přípravou výzkumu, kdy jsem zformulovala otázky do rozhovorů pro pracovnice odboru sociálních věcí na Městském úřadě v Jindřichově

Hradci. Výzkum jsem zrealizovala v září a říjnu 2015. V listopadu a prosinci 2015 jsem zpracovala výsledky výzkumu. V únoru a březnu 2016 sepsala diskuzi a závěr.

4 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Z rozhovorů s pracovníky OSPOD Jindřichův Hradec vyllynuly následující výsledky vztahující se k VO1, která zní: V čem spočívá význam služeb a aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin, které realizují pracovnice OSPOD?

4.1 Nabídka aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin

Prvotním úkolem bylo zjistit, zda Město Jindřichův Hradec nabízí aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin. Z realizovaného výzkumu jsem zjistila, že Město Jindřichův Hradec má ve své nabídce tři aktivity pro již zmíněné děti. Jedná se o:

a) Zařízení sociálně výchovné činnosti

Jedná se o pravidelné scházení dětí na tzv. „Kroužku“, a to každé pondělí vždy od 15:30 do 17:00 hodin. „Kroužek“ je určen zejména dětem uvedených v § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Děti jsou vedeny pracovníci OSPOD. Kapacita je dvacet dětí, zpravidla však „Kroužek“ navštěvuje třináct až čtrnáct dětí.

b) Rekreačně výchovný tábor

Tyto tábory jsou provozovány v době školních (letních) prázdnin a stejně jako Kroužek jsou určeny pro děti uvedené v § 6 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Pobyt na rekreačně výchovném táboře se poskytuje dítěti na žádost zákonných zástupců nebo s jejich souhlasem. Kapacita rekreačně výchovného tábora je třicet dětí a trvá deset dnů.

c) Víkendový výchovný pobyt

Víkendové výchovné pobyty jsou určeny pro tytéž děti jako předchozí dvě služby. Tyto pobyty se konají každý rok vždy na jaře a na podzim po dobu tří dnů. Kapacita víkendového výchovného pobytu je dvacet dětí.

Město Jindřichův Hradec realizuje tyto aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin z důvodu, že je to umožněno zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Výše uvedené aktivity pořádá OSPOD sám prostřednictvím svých zaměstnanců a za

pomoci dobrovolníků. Na realizaci rekreačně výchovného tábora a víkendových výchovných pobytů se podílejí čtyři pracovníci Města Jindřichův Hradec a dobrovolníci především z řad studentů humanitních věd, což ale není podmínka. Na realizaci Kroužku se podílejí dva pracovníci Města Jindřichův Hradec.

Práce na těchto aktivitách pro děti ze sociálně slabých rodin je součástí jejich pracovní náplně. Je však v jádru samotného základu založena na dobrovolnosti a ochotě zaměstnance trávit vlastní volný čas pracovně.

4.2 Cílová skupina aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin

Věkové rozpětí dětí, pro které jsou určeny tyto aktivity pořádané Městem Jindřichův Hradec, je od čtyř do šestnácti let. Jedná se zejména o děti, které jsou uvedeny v § 6 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

Děti navštěvující tyto aktivity jsou ohroženy sociálním vyloučením. To je dáno chudobou, dlouhodobou nezaměstnaností rodičů, závislostí rodičů na alkoholu či hracích automatech, lokalitou bydliště, nižším socio-kulturním prostředím rodiny apod. Mohou být ohroženy zanedbáváním ve výchově a nepodnětnou či málo podnětnou, nedostatečnou či nedůslednou výchovou ze strany rodičů. V důsledku toho mohou být ohroženy i výchovnými problémy ve škole nebo vlastní trestnou činností.

4.3 Financování aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin

Všechny tři aktivity jsou financovány z rozpočtu Města Jindřichův Hradec. Každoročně ze svého rozpočtu vyčleňuje 280 000 Kč. V roce 2015 bylo zažádáno o dotaci Ministerstva vnitra ČR v rámci Programu prevence kriminality, kdy Město Jindřichův Hradec obdrželo částku 100 000 Kč.

Náklady zákonných zástupců na tyto aktivity jsou následující. Za rekreačně výchovný tábor uhradí za dítě 500 Kč, za víkendový výchovný pobyt 200 Kč. Navštěvování „Kroužku“ je pro děti i jejich zákonné zástupce bezplatné.

4.4 Spolupráce OSPOD s dalšími subjekty ve vztahu k aktivitám pro děti ze sociálně slabých rodin

Do již probíhajících aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin pořádané Městem Jindřichův Hradec je zapojena celá řada subjektů z Jindřichova Hradce, ale i mimo něj.

Zařízení sociálně výchovné činnosti, tzv. Kroužek, se uskutečňuje v prostorách Domu dětí a mládeže v Růžové ulici v Jindřichově Hradci. Vždy první pondělí v měsíci děti navštěvují tělocvičnu Střední odborné školy a Středního odborného učiliště v Jindřichově Hradci.

Rekreačně výchovný tábor a víkendový výchovný pobyt se koná v Turistické základně Domu dětí a mládeže Jindřichův Hradec v Dolním Radíkově. Do programu rekreačně výchovného tábora je každoročně zahrnuta celá řada návštěv. Děti navštěvují členové Oblastního spolku Českého červeného kříže Jindřichův Hradec nebo Sboru dobrovolných hasičů Jindřichův Hradec, ale i policisté z Územního odboru Jindřichův Hradec nebo pracovníci Vězeňské služby ČR Věznice Příbram nebo České Budějovice.

Výše uvedené subjekty mají nejen pro děti, ale i pro všechny dospělé, připravený zajímavý program. Účastníci tábora si mohou prohlédnout hasičskou techniku, vyzkoušet hasičský oblek, vyzkoušet základy první pomoci nebo vyzkoušet pravidla silničního provozu pro cyklisty. Za zmínku stojí i ukázka kynologů z vězeňské služby.

Farní charita Jindřichův Hradec poskytuje registrovanou službu – Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. OSPOD v rámci této služby s Farní charitou Jindřichův Hradec spolupracuje. Ta nabízí především pomoc rodinám s dětmi v nepříznivé životní situaci. Nabídka služby je především ve vzdělávacích a aktivizačních činnostech, například pomoc dětem s přípravou do školy, domácími úkoly atd.

4.5 Význam aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin

Cílem činností, které Město Jindřichův Hradec nabízí, je zejména primární a sekundární prevence sociálně patologických jevů a zajištění prevence v oblasti boje s návykovými látkami. Dalším cílem uvedených aktivit je rozvoj komunikačních

schopností, osvojování základních hygienických návyků a základních norem chování (Komunitní plánování sociálních služeb ORP Jindřichův Hradec 2015-2017).

Děti svou účastí na těchto aktivitách mají příležitost začlenit se do kolektivu ostatních dětí a mohou zažít pocit, že z kolektivu nejsou vyčleněny. Mají možnost vyjádřit a uplatnit svůj názor, pocity a přání. Mohou prožít skutečnost, že jsou si všichni rovni a jsou na „stejné lodi“ nebo zažít pocit, že o ně má někdo zájem a někomu na nich záleží. V kolektivu dětí se učí vyhrávat, prohrávat, ale i pomáhat druhým, slabším a vzájemně spolupracovat.

Zmínit bych měla i význam těchto aktivit, který se týká zákonných zástupců dětí a spolupráce s úřadem a jeho pracovníky. U některých rodičů (zákonných zástupců) lze pozorovat kladnější přístup k pracovníkům na městském úřadě. Rodiče se snaží spolupracovat s pracovníky odboru sociálních věcí, protože pro většinu z nich je důležité, aby jejich dítě bylo na pobytovou službu vybráno. Účastníci rekreačně výchovných táborů a víkendových výchovných pobytů se vybírají na základě spolupráce během celého roku a odvíjí se to i od účasti dětí na Kroužku. Ty jsou pak vybírány „za odměnu“ za již zmíněné pobytové aktivity.

4.6 Rekreačně výchovný tábor

Rekreačně výchovný tábor pro děti uvedené výše probíhá stejně jako běžné letní dětské tábory. Turistická základna Domu dětí a mládeže Jindřichův Hradec se nachází na okraji vesnice Dolní Radíkov nedaleko Českého Rudolce.

Děti jsou ubytované ve stanech s podsadou s dřevěnými podlahkami. Objekty tábora jsou ve zděných budovách – kuchyň, jídelna, ošetřovna, sociální zařízení, klubovna, venkovní klubovna. K dispozici pro všechny účastníky tábora je sportovní hřiště a ohniště.

Chod rekreačně výchovného tábora zajišťují dvě hlavní vedoucí – pracovnice odboru sociálních věcí. Každý oddíl po deseti dětech má na starost dvojice vedoucích. Další personální obsazení je – zdravotník, noční hlídač a chybět nesmí kuchař.

Během desetidenního tábora je pro děti připravený bohatý program. Ve velké míře převažují hry sportovní, pohybové. Nedílnou součástí jsou i rukodělné práce, kdy si

jednotlivé oddíly nebo děti samy za sebe vyrábějí předměty, které se vztahují k celotáborové hře. Nechybí ani tzv. návštěvy, kdy za dětmi přijedou a připraví program dobrovolní hasiči, zdravotníci, policisté, vězeňská služba atd. Děti absolvují během tábora minimálně jeden až dva pěší výlety, kdy jeden z nich bývá celodenní. V roce 2015 děti se svými vedoucími absolvovaly pěší výlet na zříceninu Landštejn, kdy společně ušli přes dvacet kilometrů. Při teplém počasí nechybí koupání v místním rybníku. Večerní diskotéky, táborák, stezka odvahy jsou nedílnou součástí každého tábora.

Běžný den začíná budíčkem v 7:30, následnou rozcvíčkou, ranní hygienou a snídaní. Úklid stanů předchází dopolední činnosti. Na dvanáctou hodinu je připravený oběd a po něm povinný polední klid. Ve 13:30 až 14:00 začíná první odpolední zaměstnání, v 16:00 hodin čeká na děti i vedoucí svačina a poté další odpolední zaměstnání. V 18:30 si všichni pochutnají na večeři, po níž většinou na děti čeká další program v podobě krátké hry nebo osobního volna. Večerka je nastavená na 21:30, avšak někdy bývá i později, například z důvodu diskotéky nebo stezky odvahy.

Do přílohy přikládám několik mnou pořízených fotografií z rekreačně výchovného tábora ze srpna roku 2015 a předlohu souhlasu s pořízením a použitím fotografií dětí. Tyto souhlasy podepsané rodiči či zákonnými zástupci jsou uloženy na Městském úřadě v Jindřichově Hradci na odboru sociálních věcí.

4.7 Zařízení sociálně výchovné činnosti

Děti se scházejí v Domě dětí a mládeže v Růžové ulici v Jindřichově Hradci. K dispozici jim je místnost, tzv. kuchyňka, kde mimo stolů a židlí jsou tři kuchyňské linky se sporáky. Program jednotlivých kroužků se mění. Děti vaří a pečou dle jednoduchých receptů, např. jablečný štrúdl nebo puding. Oblíbené jsou hry v kolečku, např. „městečko Palermo“ nebo „pešek“. Nechybí ani rukodělná činnost, jako zdobení květináčů či výroba šperků z FIMO hmoty.

4.8 Návrh dalších aktivit a spolupráce

Výsledky této části výzkumného šetření se vztahují k VO 2: Jaké možnosti má OSPOD v Jindřichově Hradci v rámci spolupráce s dalšími subjekty?

Do zařízení sociálně výchovné činnosti jsem pravidelně docházela s pracovníci OSPODu v rámci mé školní praxe. Na základě této zkušenosti jsem působila i jako vedoucí na letním rekreačně výchovném táboře. V průběhu psaní bakalářské práce jsem se zúčastnila dvakrát jako vedoucí rekreačně výchovného tábora. Před prvním ročníkem na táboře mě vedoucí odboru sociálních věcí upozorňovala, že tábor s těmito dětmi bývá náročnější. Přes svou nejistotu jsem po pár kontaktech s dětmi zjistila, že mé obavy byly zcela zbytečné. Děti jsou vděčné za vše, co pro ně děláte. Vyžadují zvýšenou pozornost, která se jim v některých rodinách v domácím prostředí tolik nedostává. Jindřichův Hradec není velké město, s dětmi se potkávám celoročně. Rády Vás zastaví na ulici, začnou si povídat a samozřejmě vyzvídají, zda s nimi zase pojedou jako vedoucí na tábor.

Na základě těchto zkušeností a na základě navázané spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí Jindřichův Hradec bych jako další aktivity, které by zintenzivnily stávající spolupráci, kterou považuji za výbornou, navrhla dvě aktivity, které dle mého soudu v Jindřichově Hradci chybí. Řadím mezi ně vznik NZDM a organizaci, která by se primárně věnovala zájmovým činnostem.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují zpravidla ambulantní nebo terénní služby pro děti a mládež ve věku 6-26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy. Jsou snadno dostupná klientům, služby bývají poskytovány bezplatně. Cílem nízkoprahového zařízení pro děti a mládež je minimalizování sociálních rizik, prevence vyloučení ze společnosti, předcházení a mírnění rizikového chování, nabídnutí možnosti trávení volného času, pomoc při zvládnání životních událostí vlastními silami, prevence sociálně patologických jevů (Komunitní plán sociálních služeb ORP Jindřichův Hradec 2015-2017). V okrese Jindřichův Hradec se nachází pouze jedno takové zařízení, a to Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Síť ve Starém Městě pod Landštejnem, jehož poskytovatelem je Farní charita Protivín.

Myslím si, že právě absence nízkoprahového zařízení pro děti a mládež je velkým nedostatkem v Jindřichově Hradci. Do již existujících aktivit pořádané Městem Jindřichův Hradec, které jsem uvedla, docházejí děti spíše mladšího věku. Pro starší děti a mládež z nízkého socio-kulturního prostředí zde není žádná nabídka, kde by mohly smysluplně trávit svůj volný čas.

V Jindřichově Hradci se žádná nestátní nezisková organizace nezabývá problematikou zájmových volnočasových aktivit pro děti ve věku 4-16 let. Proto je složité navrhnout další aktivity či činnosti pro děti ze sociálně slabých rodin. Respondenti mimo otázky, které jim byly kladeny, uváděli různé zajímavé příklady toho, co by se jim pro děti líbilo: *Pro děti by byl jistě příjemným zpestřením jednodenní výlet mimo Jindřichův Hradec. Navštívit by mohly například ZOO v Hluboké nad Vltavou či Jihlavě, Muzeum lega nebo Muzeum čokolády a marcipánu v Táboře. Zde je však otázkou, zda by Město Jindřichův Hradec bylo ochotno tyto výlety pro děti zrealizovat, případně i financovat. S personálním zajištěním výletu by mohli vypomoci dobrovolníci z řad studentů, kteří se účastní letního rekreačně výchovného tábora.*

Nutno podotknout, že i stávající organizace (např. Farní charita Jindřichův Hradec, YMCA Jindřichův Hradec) mají určitý potenciál v této oblasti, nicméně by bylo vhodné podpořit vznik nové iniciativy, např. ve spolupráci s Fakultou managementu Vysoké školy ekonomické. Vznik takovéto organizace by se mohl stát zajímavým studentským projektem neziskového charakteru, který by umožnil realizaci studentů v oblasti managementu zdravotně sociální oblasti.

Další alternativou by mohlo být, že by takovou organizaci inicioval sám městský úřad (jako právnická osoba s částečným či plným podílem na vzniku této nestátní neziskové organizaci), což by umožnilo vhodné naplnění komunitního plánu v Jindřichově Hradci za plné angažovanosti pracovníků úřadu a dalších spolupracujících partnerů takovéto nestátní neziskové organizace.

5 DISKUZE

Z výsledků rozhovorů vyplynulo, že Město Jindřichův Hradec nabízí dětem ze sociálně slabých rodin tři různé aktivity pro trávení jejich volného času. Aktivity nabízí proto, že je to umožněno zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Město Jindřichův Hradec se řídí zejména § 10, odst. 2, který uvádí: „Obec v samostatné působnosti a kraj v samostatné působnosti vytvářejí předpoklady pro kulturní, sportovní, jinou zájmovou a vzdělávací činnost dětí.“

Publikace Analýza sítě služeb pro práci s rodinami s dětmi, kterou vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí, uvádí subjekty, které se také podílejí na práci s ohroženou rodinou. Uvedenými subjekty jsou mimo škol, lékařů, soudů i nestátní neziskové organizace. Bohužel se potvrdila skutečnost, že v Jindřichově Hradci nepůsobí žádná nestátní nezisková organizace, která by se zabývala volnočasovými aktivitami pro děti ze sociálně slabých rodin. I proto Město Jindřichův Hradec plně využívá možnosti zákona o sociálně-právní ochraně dětí a nabízí pro děti ze sociálně slabých rodin tři různé aktivity pro trávení jejich volného času.

Jedním z cílů sociální práce je zamezit sociálnímu vyloučení nebo alespoň zmírnit jeho důsledky (Dočkal, 2008, s. 138). Účastníci nabízených aktivit Městem Jindřichův Hradec jsou ve větší či menší míře ohroženi sociálním vyloučením. Jejich rodiče nebo zákonní zástupci bývají dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaní, mají nízké příjmy, jsou nekvalifikovaní, jsou příjemci sociálních dávek. Seznam skupin ohrožených sociální exkluzí uvádí Mareš (Silver 1995, s. 74-75, cit. podle Mareše, 2006, s. 16). Jak uvádí Burchardt, Grand a Piachaud (cit. podle Mareše, 2006, s. 9) sociální vyloučení se přenáší z generace na generaci. Proto se Město Jindřichův Hradec svými aktivitami pro děti ze sociálně slabých rodin snaží pomoci těmto jedincům. Podle pracovníků odboru sociálních věcí na městském úřadě v Jindřichově Hradci mají děti možnost se začlenit do kolektivu a zažít pocit, že nejsou vyčleněny. Mají možnost vyjádřit a uplatnit svůj názor, pocity a přání. Mohou prožít skutečnost, že jsou si všichni rovni a jsou na „stejně lodi“ nebo zažít pocit, že o ně má někdo zájem a někomu na nich záleží. V kolektivu

děti se učí vyhrávat, prohrávat, ale i pomáhat druhým, slabším a vzájemně spolupracovat.

Ve spolupráci s ohroženou rodinou musí existovat určité podmínky. Mezi sociálním pracovníkem a členy rodiny by měla existovat snaha o vybudování důvěry mezi těmito stranami. Rodina by měla sociálního pracovníka vnímat jako prostředek pomoci (Vítková Rulíková, 2009, s. 1-2). I tento fakt pracovníci Městského úřadu v Jindřichově Hradci potvrdili. Někteří zákonní zástupci dětí mají pozitivnější přístup k úřadu a k samotným pracovníkům. Vnímají úřad jako instituci, která jim něco nabízí a něco pro ně dělá nad rámec svých běžných povinností – aktivity pro jejich děti. Samozřejmě se najdou i tací, kteří nabízené aktivity, které jsou zdarma nebo jsou minimálně zpoplatněny, berou jako samozřejmost.

Dle údajů Analýzy sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi z roku 2015 je v rámci preventivní a poradenské činnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí kladen důraz na ochranu dětí před sociálně patologickými jevy. Samotný program zejména letního rekreačně výchovného tábora je tomu uzpůsoben. Během deseti dní na tábor za dětmi přijedou policisté, hasiči, záchranáři, ale i pracovníci vězeňské služby. Pro děti si připraví ukázkou nebo program s výkladem vhodný pro jejich věkovou kategorii.

Volný čas dětí je jeden z rizikových faktorů. Mnoho dětí ze sociálně slabých rodin v Jindřichově Hradci tráví většinu svého volného času mimo domov potulováním se po ulicích města, vyhledáváním závadové party svých vrstevníků či starších dětí. Využití volnočasových aktivit nabízených Městem Jindřichův Hradec, především pravidelného „Kroužku“ pro tyto děti, je určitě smysluplnějším naplněním volného času než výše uvedené.

Z výzkumu vyplynulo, že o nabízené aktivity je ze strany rodičů a dětí velký zájem. Především letní rekreačně výchovný tábor se každý rok setkává téměř s dvojnásobným počtem dětí, které by chtěly do Dolního Radíkova odjet. Kapacitní důvody však neumožňují navýšit počet dětí na jednom běhu. Rozšířit nabídku o druhý běh je pro pracovníky odboru sociálních věcí nepřijatelné, neboť se tábora účastní na úkor svých pracovních povinností, které po návratu musí splnit.

Sama se aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin účastním jako dobrovolník. Působím jako vedoucí na letním rekreačně výchovném táboře a na víkendových výchovných pobytech. Myslím si, že dětem, které jsou uvedeny v § 6 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, je důležité umožnit smysluplně využít volný čas. U zařízení sociálně výchovné činnosti, tzv. Kroužku, se jedná o jeden den v týdnu. Děti se na kroužek těší, jsou v očekávání, jaký program je pro ně připravený. Často hovoří a vyptávají se na blížící se pobytové aktivity. Především v jarních a letních měsících jsou slyšet otázky týkající se letního rekreačně výchovného tábora.

Jako dobrovolník na těchto aktivitách se už dva roky podílím na přípravě programu na letní rekreačně výchovný tábor. Téma celotáborové hry i jednotlivé soutěže pomáhám vymýšlet pracovním odboru sociálních věcí. I když jsou přípravy často náročné, tuto práci mám ráda. Ráda bych se aktivitám pro děti ze sociálně slabých rodin věnovala i v budoucích letech. Samotná práce s dětmi mě baví, naplňuje a jsem ráda, když mohu pomoci těm, kteří to potřebují.

6 ZÁVĚR

Teoretická část této bakalářské práce vymezuje zákonnou úpravu sociálně-právní ochrany dětí a samotnou sociálně-právní ochranu dětí. Definována je rodina a její funkce a poruchy a též i práce s ohroženou rodinou. Důležité bylo zahrnout i vymezení sociální exkluze. Závěr teoretické části patří orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

V empirické části bakalářské práce jsem zjistila význam služeb a aktivit pro děti ze sociálně slabých rodin a jaké další možnosti má orgán sociálně-právní ochrany dětí v Jindřichově Hradci v rámci spolupráce s dalšími subjekty.

Na základě zjištěných informací v rámci výzkumu jsou uvedeny v empirické části bakalářské práce tři aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin. Zmíněno je i jejich financování a subjekty, které spolupracují s Městem Jindřichův Hradec v rámci uvedených aktivit.

Veškeré aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin jsou financovány z rozpočtu Města Jindřichův Hradec. Rodiče či zákonní zástupci platí pouze za pobytové služby, a to pouze minimální částku v řádech několika sta korun.

Z výsledků výzkumu lze konstatovat, že se v Jindřichově Hradci nenachází žádná nestátní nezisková organizace ani jiný subjekt, který by nabízel stejné nebo podobné aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin.

Údaje, které jsem zjistila v rámci výzkumu k mé bakalářské práci, informují o nabízených aktivitách pro děti ze sociálně slabých rodin. Ty mohou posloužit jako ucelený soubor informací, například rodičům či zákonným zástupcům, kteří by měli zájem o nabízené aktivity. Posloužit mohou i orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, 152 s. ISBN 978-80-262-0031-4.

BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 160 s. ISBN 978-80-262-0181-6.

DOČKAL, Jan. *Člověk v současném světě: než začneme studovat sociální práci*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2008, 158 s. ISBN 978-80-86057-53-8.

DUKOVÁ Ivana. Rodinná Politika. In. DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivanka KOHOUTOVÁ. *Sociální politika, učebnice pro obor sociální činnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 200 s. ISBN 978-80-247-3880-2.

DUNOVSKÝ, Jiří, et al. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 284 s. ISBN 80-7169-254-9.

DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK, et al. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada, 1995, 248 s. ISBN 80-7169-192.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

KALEJA, Martin. *Determinanty edukace sociálně vyloučených žáků z pohledu speciální pedagogiky*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2014. 248 s. ISBN 978-80-7464-544-0.

- KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra, et al. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ. *Sociálně – právní ochrana dětí*. Praha: ASPI, 2006. 228 s. ISBN 80-7357-214-1.
- LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-66-0.
- MAREŠ, Petr. *Faktory sociálního vyloučení*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2. roz. vyd. Praha: Portál, 2014. 216 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
- MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010, 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana, et al. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál, 2014. 176 s. ISBN 978-80-262-0697-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003a. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Slon, 2003b. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, et al. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 312 s. ISBN 978-80-262-0211-0.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

MLČÁK, Zdeněk, et al. *Profesní kompetence sociálních pracovníků a jejich hodnocení klienty*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2005. 350 s. ISBN 80-7368-129-3.

MOTEJL, Otakar, et al. *Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.

NOVOTNÁ, Věra. *Sociálně – právní ochrana dětí*. Praha: Institut pro místní správu, 2001. 82 s.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 192 s. ISBN 978-80-247-4317-2.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 978-80-86991-27-6.

VELEMÍNSKÝ, Miloš a Petr STUDENOVSKÝ. *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta, 2008. ISBN 978-80-7394-064-5.

ZELENÁ, Martina a Alžběta KLÉGROVÁ. *Podpora rodiny*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-67-9.

Právní předpisy

ČESKO. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Internetové zdroje

KEPKOVÁ, Michaela. *Metodické doporučení MPSV č. 2/2010 pro postup orgánů sociálně – právní ochrany dětí při případové konferenci* [online]. [cit. 2014-10-23]

Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/9086/Methodika_pripadove_konference.pdf

MACELA, Miloslav. *Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. k 21. 12. 2012* [online].

MPSV: Praha, 2012 [cit. 2014-10-11] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14227/Informace_1.pdf

MĚSTSKÝ ÚŘAD JINDŘICHŮV HRADEC. *Odbor sociálních věcí*. [online]. 2011 [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: <http://www.jh.cz/cs/mestsky-urad/odbory-uradu/odbor-socialnich-veci/>

MĚSTSKÝ ÚŘAD JINDŘICHŮV HRADEC. *Komunitní plánování*. [online]. 2013 [cit. 2015-2-6]. Dostupné z: <http://www.jh.cz/cs/mestsky-urad/odbory-uradu/odbor-socialnich-veci/komunitni-planovani/kpss-v-jh-2013-2015/>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi* [online]. Praha: SocioFaktor, 2014. 2013 [cit. 2015-1-16]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/17905/analyza.pdf>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2014-9-11]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Manuál implementace Standardů kvality sociálně-právní ochrany pro orgány sociálně – právní ochrany* [online]. MPSV: Praha, 2014. [cit. 2014-10-9] Dostupné z: file:///C:/Users/Luk%C3%A1%C5%A1/Downloads/Manual_k_naplneni_standardu_OS_POD.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Manuál implementace Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte pro orgány sociálně – právní ochrany* [online]. MPSV: Praha 2014 [cit. 2014-10-25] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18887/manual_071014.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Manuál k případovým konferencím* [online]. MPSV: Praha, 2011 [cit. 2014-10-23] Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13087/manual.pdf>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011* [online]. [cit. 2014-9-20] Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Národní koncepce rodinné politiky* [online]. MPSV: Praha, 2005 [cit. 2014-9-12] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Současný systém sociálně – právní ochrany dětí v České republice* [online]. Středisko náhradní rodinné péče, 2013. [cit. 2014-12-29] Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/soucasny_system_socialne_pravni_ochrany_deti_v_ceske_republice

ŠVEC, J., et al. *Příručka pro sociální integraci* [online]. [cit. 2014-9-27]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>

VÍTKOVÁ RULÍKOVÁ, Klára. *Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou* [online]. [cit. 2014-9-20] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf

VOTAVOVÁ, Jana, et al. *Mami, tati, znáš má práva?: malá publikace o Úmluvě o právech dítěte* [online]. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008 [cit. 2014-9-13]. Dostupné z: <http://www.crdm.cz/download/publikace/mami-tati-prava-web.pdf>

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Osnova rozhovoru s pracovníky odboru sociálních věcí

Příloha č. 2

Souhlas s pořízením fotografií

Příloha č. 3

Fotografie z letního rekreačně výchovného tábora ze srpna roku 2015

Příloha č. 1 Osnova rozhovoru s pracovníky odboru sociálních věcí

1. Pořádá Město Jindřichův Hradec nějaké zájmové aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin?
2. Pokud ano, jaké a proč právě tyto?
3. Pořádá tyto aktivity Město J. Hradec samo nebo spolupracuje s jinou organizací/emi?
4. Kolik pracovníků se podílí na realizaci těchto aktivit?
5. Je tato práce povinná nebo je na jejich vůli?
6. Jaký je zájem ze strany dětí o nabízené aktivity?
7. Spolupracují s Vámi i rodiče těchto dětí?
8. Musí spolupracovat?
9. Jaké věkové rozpětí je u dětí navštěvujících nabízené aktivity?
10. Jsou aktivity placené?
11. Pokud ano, jakou výši představují náklady pro rodiče?
12. Z čeho, jak jinak jsou tyto aktivity financovány?
13. Čím jsou v životě ohroženy děti navštěvující tyto aktivity?
14. Jak přínosné jsou aktivity pro tyto děti?
15. Existují v Jindřichově Hradci jiné organizace, které pořádají aktivity pro děti ze sociálně slabých rodin?
16. Pokud ano, spolupracuje s nimi OSPOD?
17. Je v Jindřichově Hradci možné rozšířit aktivity nebo služby pro děti ze sociálně slabých rodin?

Příloha č. 2 Souhlas s pořízením fotografií

Za své dítě _____ **souhlasím / nesouhlasím** s pořízením záznamů jeho osoby na elektronických nosičích včetně fotografií a zároveň **souhlasím / nesouhlasím** s uveřejněním těchto záznamů včetně fotografií v médiích, případně pro potřebu absolventských, bakalářských či diplomových prací, zaměřených na problematiku volnočasových aktivit dětí (zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů).
(nehodící se škrtněte)

V..... dne .....

Otec..... Matka .....

Příloha č. 3 Fotografie z letního rekreačně výchovného tábora ze srpna roku 2015 (všechny fotografie uvedené v Příloze č. 3 vytvořila autorka této práce)

Foto č. 1 Ranní nástup

Foto č. 2 Přenášení vody lžící – rozvoj jemné motoriky

Foto č. 3 Návštěva – Sbor dobrovolných hasičů Jindřichův Hradec

Foto č. 4 Návštěva – Police ČR

Foto č. 5 Celodenní pěší výlet na hrad Landštejn - svačina

Foto č. 6 Celodenní pěší výlet na hrad Landštejn

Foto č. 7 Návštěva – Sbor dobrovolných hasičů Jindřichův Hradec – „i vedoucí soutěží“

Foto č. 8 Pravidelný běh okolo rybníka

Foto č. 9 Návštěva – Vězeňská služba Příbram – veřejný výcvik

Foto č. 10 Turnaj v přehazované patří mezi oblíbené sportovní aktivity dětí

Foto č. 11 V programu jsou připravené i soutěže pro vedoucí

Foto č. 12 Ranní rozvíčka, aneb cvičí celý tábor

Foto č. 13 Odpolední pěší výlet do okolí

Foto č. 14 Celotáborová hra v roce 2015 Piráti – vedoucí

